

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Tereza Mácová

**Česká témata v článcích Mariusze
Szczygiela v polském deníku Gazeta
Wyborcza 2002–2009**

Bakalářská práce

Praha 2010

Autor práce: **Tereza Mácová**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: 2010

Hodnocení: .....

Bibliografický záznam

MÁCOVÁ, Tereza. *Česká témata v článcích Mariusze Szczygiela v polském deníku Gazeta Wyborcza 2002–2009*. Praha: Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2010.

Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Anotace

Bakalářská práce *Česká témata v článcích Mariusze Szczygiela v polském deníku Gazeta Wyborcza 2002–2009* se zaměřuje na česká témata v článcích jednoho z nejvýznamnějších polských novinářů současnosti Mariusze Szczygiela, které psal během posledních sedmi let (2002–2009) pravidelně pro deník Gazeta Wyborcza. Popisuje biografii a novinářskou kariéru reportéra a pojednává o tzv. polské škole reportáže a polském žurnalistickém specifiku – literární reportáži. Třídí a charakterizuje témata, kterými se ve své novinářské práci zabývá a zkoumá způsoby jeho specifické reportážní metody. Představuje české, polské a evropské ohlasy a úspěchy Szczygiełovy knihy *Gottland* (polské vydání 2006) – souboru reportáží o Česku a o Čechách – díky níž se jeho jméno proslavilo a objevilo v řadě evropských antologií polské reportáže. Dále hodnotí přínos novinářovy žurnalistické práce pro česko-polské vztahy.

Annotation

My thesis *Czech topics in articles of Mariusz Szczygiel in the Polish daily paper Gazeta Wyborcza 2002–2009* focuses on Czech topics in articles of the one from the most famous Polish journalist Mariusz Szczygiel, he wrote for Polish journal Gazeta Wyborcza in the last 7 years (2002–2009) regularly. Describes his biography and his working career as a journalist and deals with the „Polish school of reportage” and, with Polish specifics – literary report. Categorizes and characterizes topics of his work that he is dealing with and searches ways of his specific journalistic techniques. Describes Czech, Polish and European success of his book *Gottland* (Polish edition in 2006) – collection of literary reports from (and about) Czech republic thanks to his name

became well-known in Europe and european collections about Polish reporting. Also focuses on the question of the benefit of his work for Czech-Polish relations.

Klíčová slova

Polsko

polská žurnalistika

polská reportážní škola

Gazeta Wyborcza

Mariusz Szczygieł

česko-polské vztahy

Keywords

Poland

Polish journalism

Polish school of reporting

Gazeta Wyborcza

Mariusz Szczygieł

Czech-Polish relations

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Vlastní text práce bez anotací a příloh má celkem ..... znaků s mezerami, tj. ..... normostran.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti i pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne .....

Tereza Mácová

.....

Poděkování

Velice ráda bych poděkovala své vedoucí práce paní docentce Barbaře Köpplové za podnětné rady a trpělivost a panu Mariuszi Szczygiełowi za velkou vstřícnost a čas, který mi během sbírání materiálu pro práci věnoval.

Obsah

1	ÚVOD	3
2	OSOBNOST NOVINÁŘE MARIUSZE SZCZYGIELA	6
2.1	BIOGRAFIE MARIUSZE SZCZYGIELA A POČÁTEK KARIÉRY	6
2.2	REPORTÉREM TÝDENÍKU NA PRZEŁAJ	7
2.3	STUDIA ŽURNALISTIKY	8
2.4	REPORTÉREM V DENÍKU GAZETA WYBORCZA	8
2.5	MODERÁTOREM „NA KAŽDÉ TÉMA“	11
2.6	ZPÁTKY V „GAZETĚ“	12
2.7	GOTTLAND: ÚSPĚCHY DOMA I VE SVĚTĚ	13
2.7.1	<i>Polská ocenění</i>	13
2.7.2	<i>Zahraniční ocenění</i>	14
3	TEORETICKÁ ČÁST	15
3.1	GAZETA WYBORCZA A PŘÍLOHA DUŻY FORMAT	15
3.1.1	<i>Gazeta Wyborcza</i>	15
3.1.2	<i>Mediální koncern Agora SA</i>	16
3.1.3	<i>Okolí vzniku deníku Gazeta Wyborcza</i>	17
3.1.4	<i>Duży Format</i>	18
3.2	POLSKÁ REPORTÁŽNÍ ŠKOLA	19
3.2.1	<i>Klasická reportáž vs. Polská literární reportáž</i>	20
3.2.2	<i>Reportážní metoda Mariusze Szczygiela</i>	21
3.3	MARIUSZ SZCZYGIEL A JEHO ČESKÉ TÉMA	22
3.3.1	<i>Česká kultura jako terapie</i>	24
3.3.2	<i>České náměty</i>	25
4	OBSAHOVÁ ANALÝZA SZCZYGIEŁOVÝCH ČLÁNKŮ	26
32.	FILOZOFIA WŁOSÓW. 14.5.2009 – FEJETON, RECENZE O NOVÉM PRAŽSKÉM PRŮVODCI	27
4.1	METODIKA PRÁCE	28
4.1.1	<i>Výzkumný vzorek</i>	28
4.1.2	<i>Výběr výzkumné metody</i>	28
4.2	TEMATICKÁ OBSAHOVÁ ANALÝZA	29
4.2.1	<i>Postup analýzy</i>	29
4.2.2	<i>Vlastní analýza</i>	30
4.3	CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH KATEGORIÍ	31
4.3.1	<i>Česká společnost a české myšlení</i>	31
4.3.2	<i>České osobnosti</i>	32
4.3.3	<i>Praha</i>	33
4.3.4	<i>Česká historie a tzv. český způsob přežití</i>	33
4.3.5	<i>Česko-polské konfrontace</i>	34
4.3.6	<i>„Kritika“ české kultury</i>	35
4.4	ANALÝZA FORMY	35
4.4.1	<i>velký formát – reportáže a eseje s literárními rysy</i>	35
4.4.2	<i>kratší formát – komentář, fejeton, recenze</i>	37
4.5	STEREOTYPY ČECHŮ V ČLÁNCÍCH	38
5	OHLAS SZCZYGIEŁOVÝCH „ČESKÝCH“ ČLÁNKŮ A REAKCE ČTENÁŘŮ	39
5.1	POLSKÉ REAKCE	39

5.2	ČESKÉ REAKCE.....	41
5.3	EVROPSKÉ REAKCE.....	43
6	PŘÍNOS REPORTÉROVY PRÁCE PRO POLSKO-ČESKÉ VZTAHY.....	44
7	ZÁVĚR.....	45
8	RESUMÉ.....	46
9	SUMMARY.....	47
10	POUŽITÁ LITERATURA A POUŽITÉ ZDROJE	47
	<i>10.1.1 Seznam odborných publikací.....</i>	<i>47</i>
	<i>10.1.2 Kvalifikační práce .....</i>	<i>48</i>
	<i>10.1.3 Seznam použitých článků.....</i>	<i>48</i>
	<i>10.1.4 Seznam internetových zdrojů.....</i>	<i>51</i>
11	SEZNAM PŘÍLOH.....	52
12	PŘÍLOHY	53

1 Úvod

V této bakalářské práci se zaměřuji na česká témata v článcích polského novináře Mariusze Szczygieła, které psal během posledních sedmi let (2002–2009) pravidelně pro deník Gazeta Wyborcza. Mariusze Szczygieł je jedním z jednoho z nejznámějších a nejoceňovanějších polských novinářů současnosti.

Hlavním impulsem pro studium novinářské práce tohoto reportéra byla skutečnost, že i přesto, že jsou naše státy zeměmi sousedními, máme část společné historie a naše kultura (především tradice a jazyk) je si vzájemně dosti blízká, přesto, že se jak nám Čechům, tak Polákům dostává kvalitního vzdělání a díky modernějším a rychlejších komunikačním technologiím máme dnes velice snadný přístup k informacím, stále toho jedni o druhých velmi málo víme. Česká média informují o Polsku velice střídavě, většinou přinášejí informace jen tehdy, pokud má zpráva nějaký konkrétní dopad na naši zemi nebo pokud dojde k velice závažné události. Publicistické texty o kultuře a společnosti v současném Polsku v Česku takřka nevycházejí. V Polsku je situace o trochu lepší – zřejmě proto, že jsme díky naší geografické poloze v rámci tzv. „Evropy“¹ pro Poláky přece jen těmi „západními sousedy“, zatímco Poláci jsou pro nás těmi „východními“.

Můj výzkum textů a metody psaní reportéra, který jako jeden z mála polských novinářů soustřeďuje svou pozornost na české téma velmi intenzivně a již delší dobu a považuje sám sebe za „popularizátora české kultury v Polsku“, si klade za cíl nejen představit témata jeho článků a přiblížit metodu práce, ale také poukázat na fakt, že i v době nejrůznějších komunikačních novinek má tradiční psaná žurnalistika smysl a její důležitost by rozhodně neměla být opomíjena.

Při zpracovávání práce jsem pracovala především s Szczygiełovými texty, ale také s odbornou literaturou – polskou i českou. Oproti tezi jsem nevyužila některé publikace (Lippmann a Rak), neboť mi nakonec nebyly potřebné. Inspirací mi byla antologie polské reportáže posledních 20 let: 20 lat Nowej Polski w reportażach według

---

¹ „Evropy“, tedy myslím EU

Mariusza Szczygła. Vzhledem k tomu, že se zabývám relativně novým obdobím v historii polské žurnalistiky, které ještě nebylo soustavným způsobem zpracováno, čerpám také především z polských, ale i s českých článků – rozhovorů a komentářů, které se danými tématy zabývaly.

V první kapitole práce *Osobnost novináře Mariusze Szczygiela* popisují biografii a novinářskou kariéru reportéra, soustředím se na jeho práci v polském deníku Gazeta Wyborcza a kariérní úspěchy, které se znásobily po vydání knihy Gottland.

V druhé kapitole, v *Teoretické části*, se soustředím na polský deník Gazeta Wyborcza a zmiňuji okolí jeho vzniku, dále pak ještě představuji názorovou a reportážní přílohu „Velký Formát“, do níž Mariusz Szczygieł pravidelně přispívá. Celý oddíl věnuji Polské reportážní škole – stručně zmiňuji její historii a významné polské reportéry a dále podrobněji rozebírám reportážní metodu Mariusze Szczygiela. V závěrečném oddílu této kapitoly se konkrétněji zabývám pozadím reportérova zájmu o Čechy – odkud se vzalo rozhodnutí obrátit své reportérské oko směrem k jižním sousedům a jaké náměty pro své texty vybírá.

V třetí části se věnuji *Obsahové analýze článků*. Stručně jsem vysvětlila metodiku práce a popsala výsledky analyzovaného vzorku. V této části jsem se setkala s problémem velkého vzorku několika nesourodých žánrů – snažila jsem se ale problém vyřešit vhodným tříděním. Rozdílem oproti tezi je změna v třídění tematických kategorií.

Do práce jsem nezahrnula plné znění polských článků, tak jak je to uvedeno v tezi práce, neboť to rozsahově nebylo možné. Přiložila jsem pouze jeden ukázkový příklad dlouhé reportáže, který byl přeložen do češtiny a mezi polskými čtenáři se setkal s rozsáhlou diskuzí. Nakonec jsem také nezahrnula rozhovor s Miroslavem Karasem, nebyl pro dané téma nezbytně nutný. Příkládám jeden rozhovor, který vyšel v Respektu a ze kterého jsem nejvíce citovala v práci.

Motto:

"Wszyscy o wszystkim mało wiemy"

(Všichni o všem málo víme.)

Ryszard Kapuściński

světově uznávaný a do cizích jazyků nejvíce překládaný polský reportér

2 Osobnost novináře Mariusze Szczygiela²

Mariusz Szczygieł je polský novinář, reportér a komentátor, v současné době zástupce vedoucího přílohy Duży Format (Velký formát) a zástupce vedoucího oddělení reportáže největšího polského deníku Gazeta Wyborcza (Volební noviny). Vedl semináře a tvůrčí dílny reportáže na Varšavské univerzitě, moderoval populární televizní talkshow v polské komerční televizi, je spoluzakladatelem polského Institutu reportáže³. Patří mezi nejznámější a často oceňované polské novináře současnosti.

Již téměř deset let se jako reportér aktivně zabývá českým prostředím. Sleduje českou kulturní, politickou a společenskou scénu a hledá pro své články témata, o kterých se v Polsku buď nepíše vůbec, nebo jen velmi málo. Pravidelně jezdí do Čech, především do Prahy a přináší odtud zajímavé postřehy, které potom zpracovává ve svých reportážích pro deník Gazeta Wyborcza. Věnuje se také česko-polským a polsko-českým stereotypům. Svou prací tak polským čtenářům přibližuje české prostředí.

2.1 Biografie Mariusze Szczygiela a počátek kariéry

Narodil se 5. září 1966 v Złotoryji, městě dolnoslezského vojvodství na jihozápadě Polska. Jeho otec pracoval jako malíř pokojů a silně věřící matka byla v domácnosti. V Złotoryji prožil dětství jako jedináček, neboť mu jeho budoucí sourozenec zemřel při porodu. Rodiče se o něj pochopitelně velice báli a dávali na něho velký pozor. Faktu, že byl vychovávaný jako jedináček a velké starosti rodičů přičítá Szczygieł velký význam pro své pozdější kariérní směřování. „*Strach mé matky o mě byl tak veliký, že mě skoro*

---

² Hlavním informačním zdrojem pro životopisnou část mi byla osobní polská internetová strana Mariusze Szczygiela www.mariuszszczygiel.com.pl a neméně důležité bylo osobní setkání s novinářem. Dále jsem využívala informace z rozhovorů, které Mariusz Szczygieł poskytl českým a polským médiím.

³ Institut reportáže je nadace, kterou založil Mariusz Szczygieł společně se svými kolegy Pawłem Goźliským a Wojciechem Tochmanem v červenci roku 2009 ve Varšavě. Cílem institutu je podpora polské i světové reportáže – organizování novinářských setkání, diskuzí a kurzů reportáže, jimiž podporuje mladé polské reportéry. Institut reportáže je financovaný ze soukromých zdrojů, z darů fyzických i právnických osob a ze své vlastní výdělečné činnosti, kterou je například vydávání knih o reportáži.

Statut nadace je dostupný z WWW: <http://www.institutr.pl/cmsms/uploads/dokumenty/statut.pdf>

nepouštěla ven, abych si neušpinil kalhoty a aby mě kluci nezmlátili. Proto jsem se naučil pozorovat. Okno, to byl pro mě televizor.“ (Zajímá mě, co je to být hrdinou, Tereza Brdečková, Respekt 21/2008) J

Po základní škole, kterou navštěvoval ve své rodné Zlotoryji, studoval Střední ekonomickou školu Stefana Żeromského v Legnici. Již během studií na střední škole tíhnul k novinářskému řemeslu. Již tehdy měl pro psaní talent, ale jako outsider chtěl především, m zaujmout své okolí. „*Hrál jsem špatně fotbal a připadal jsem si nudný, a tak jsem si vymýšlel metody, jak se vetřít spolužákům do přízně. Vymýšlel jsem si pro ně historky, anekdoty a příběhy. Vzpomínám si, jak jsem si na jednom táboře mladých novinářů vymyslel, že napíšu první větu a každý z kamarádů připiše další větu, a tak vznikne vyprávění.*“⁴ V roce 1982 začal jako šestnáctiletý psát reportáže do skautského týdeníku *Na Przełaj*⁵. Střední školu ukončil maturitou v roce 1985 a hned v tom samém roku nastoupil na vysokou školu.

2.2 Reportérem týdeníku *Na Przełaj*

Po maturitě ale začal v týdeníku **Na Przełaj** pracovat a reportáže mu začaly vycházet pravidelně. V roce 1985 mu tam vyšla reportáž o lesbické prostitutce, která byla odborníky emancipačních proudů v Polsku uznána za vůbec první reportáž o životě homosexuální menšiny, jež byla zveřejněna v tehdejším oficiálním komunistickém tisku.⁶ V roce 1986 pomohl mladý novinář v redakci časopisu vzniknout rubrice, která se zabývala životem mladých gejů a lesbiček v tehdejším komunistickém Polsku. S činností týdeníku byli spjatí významní polští novináři a reportéři, kteří později

---

⁴ citace z rozhovoru s M. Szczygiel: Tereza Brdečková, *Zajímá mě, co je to být hrdinou*. Respekt 21/2008

⁵ **Na Przełaj** (česky Naskrz) Polský skautský týdeník pro mládež, který vznikl ve 20. letech 20. století v meziválečném období. Později se znovu objevil v 60. letech a plnil velice důležitou úlohu v životě mládeže v tehdejším komunistickém Polsku. Redakce časopisu pomáhala organizovat kulturní aktivity pro mládež, hudební festivaly nebo večery alternativní kultury. Týdeník by se dal svým obsahem a úlohou, kterou plnil mezi mládeží v době komunismu, přirovnat k českému týdeníku *Mladý Svět*.

⁶ podle článku *Rozgrzeszenie*. Praha 31.3.2009, dostupný z osobních stránek na <http://www.mariuszszczygiel.com.pl/538,blog/rozgrzeszenie>

působili a dodnes působí v polském tisku.⁷ Mariusz Szczygieł byl redaktorem týdeníku do roku 1990, v roce 1992 přestal týdeník existovat.

2.3 Studia žurnalistiky

Studoval na Fakultě žurnalistiky a politických věd na Varšavské univerzitě. Studia začal sice již po střední škole v roce 1985, protáhnul si je ale až do přelomu tisíciletí. Vystřídal prezenční (pol. studia dzienna), dálkový typ studia (pol. studia zaoczna) i distanční typ studia. Říká, že je „rekordmanem Varšavské univerzity“⁸, studia skončil až po šestnácti letech, v roce 2001. Diplomovou práci na téma „Sekce reportáže v deníku Gazeta Wyborcza – historie, autoři, tvůrčí dilemata“ obhájil v roce 2000. Výběr tématu diplomové práce ovlivnila Szczygiełova šestiletá zkušenost reportéra v deníku Gazeta Wyborcza, kde pracoval v letech 1990–1996 (a poté znovu od roku 2001).

2.4 Reportérem v deníku Gazeta Wyborcza

Do nově vzniklého polského deníku **Gazeta Wyborcza** (čes. Volební noviny) začal psát reportáže v roce 1990. Lepší podmínky pro svůj reportérský rozvoj si snad ani nemohl přát. Jako třiadvacetiletý měl počátkem 90. let 20. století příležitost být při rozvoji nového listu v době velkých a zásadních společensko-ekonomických změn, které s sebou přinesly mnoho novinářsky zajímavých témat. Zároveň se při psaní mohl opřít o reportérské zkušenosti svých kolegů. Jeho vedoucí v deníku byla tou dobou již velmi zkušená novinářka Hanna Krall⁹, která se řadí mezi nejlepší polské reportéry vedle takových jmen jako Ryszard Kapuściński¹⁰ nebo Krzysztof Kakolewski¹¹. (Všichni tři

---

⁷ např. Jacek Żakowski působící v liberálně-levicové Polityce nebo filmový kritik Tomasz Raczek

⁸ podle mého osobního rozhovoru s M. Szczygiełem

⁹ **Hanna Krall**, ročník 1937, polská reportérka židovského původu, která se za 2. světové války jako dítě vyhla přestěhování do varšavského ghetta. V 60. letech byla zpravodajkou polského týdeníku Polityka v Sovětském svazu. Vydala řadu souborů reportáží, spolupracovala s filmovým režisérem K. Kieślowským, za svou novinářskou činnost byla několikrát oceněna, byla nominována na cenu Niké. Od 90. let spjatá především deníkem Gazeta Wyborcza.

¹⁰ **Ryszard Kapuściński**, ročník 1932, nejznámější a nejčastěji překládaný polský reportér a publicista, nazývaný v Polsku „císařem reportáže“, několikrát nominovaný na Nobelovu cenu. Od roku 1962 pracoval jako korespondent pro polskou tiskovou agenturu, díky čemuž mohl cestovat po Africe, Asii

jsou autoři patřící do takzvané Polské školy reportáže, kterou podrobněji popisují v dalším oddíle)

O svém rozhodnutí stát se na počátku 90. let členem redakce vzpomíná v deníkovém úvodu knihy *20 lat nowej Polski w reportażach według Mariusza Szczygła* (20 let nového Polska v reportážích podle Mariusze Szczygieła): „*Dnes vyšlo 18. číslo Na Przetaj a nikdo neví, kdy bude další. Není papír. Mládežnické vydavatelství upadá a Jacek Schmidt (redaktor Na Przetaj) říká, abychom během té doby psali, kam chceme. Asi půjdu do Gazety natrvalo. (...) V „Na Przetaj” dostanu za malou reportáž tolik, kolik stojí dnes kilogram klobás. V „Gazetě“ mi dají na dva kilogramy.*“¹²

V první polovině 90. let 20. století měl tak možnost připravovat reportáže z proměňujícího se prostředí, v době, kdy docházelo ve všech společenských sférách k přechodu od komunismu k nové polské demokracii. Psal o nových fenoménech objevujících se v polské společnosti. V tématech měl téměř stoprocentní volnost výběru, ale bylo třeba, aby pracoval na reportážní formě. Dostalo se mu mnoho cenných rad od starších kolegů, především od Hanny Krall. I když byla sama ze „staré reportéřské školy“, dobře si všímala, že přichází nová doba a s ní i jiný styl psaní a že musí mladého reportéra v psaní „trochu popohnat“. Radila mu, aby psal „*rychleji, neboť svět se teď točí v rychlejším tempu*“¹³ Hanna Krall byla pro mladé reportéry v *Gazetě*¹⁴ dvakrát týdně k dispozici, reportéři jí přinášeli texty, Krall je opravovala a nad oběma verzemi s mladými reportéry-žáky později společně diskutovali. „*Nabízela jsem jim jiné vyznění, jiný rytmus, ale snažila jsem se jim nevnucovat svůj vlastní styl, chtěla jsem, aby si našli svoji vlastní metodu,*“ říká Krall o své metodě učení. (Antczak: *Reporterka*, s. 31)

---

a Latinské Americe. Získal mnoho ocenění, v Polsku byl zvolen např. novinářem století. Zemřel po infarktu v roce 2007.

¹¹ **Krzysztof Kakolewski**, ročník 1930, polský reportér a publicista, autor literatury faktu, filmových scénářů a povídek. Studoval žurnalistiku ve Varšavě a ve Štrasburku. Psal do kulturních polských periodik, například do poválečného týdeníku *Świąt*. Známy především díky kontroverzním tématům ve svých textech. V Čechách je méně známý, neboť do češtiny jsou přeloženy hlavně psáce Kapuścińského a Krallové.

¹² Kolektiv autorů: *20 lat nowej Polski w reportażach według Mariusza Szczygła*. 2009, s. 13

¹³ Antczak, Jacek: *Reporterka*. Warszawa: Rosner i Wspólnicy, 2007. s. 146

¹⁴ Zkráceným výrazem „Gazeta“ označuji v této práci vždy deník *Gazeta Wybcza*. Zkrácenou verzi jsem převzala polské literatury, která je základem mojí práce. Použitím zkráceného výrazu se tak chci vyvarovat stálého opakování celého názvu deníku.

Dva své texty z té doby umístil Mariusz Szczygieł do nejnovější antologie polské reportáže, souboru „20 lat nowej Polski w reportażach według Mariusza Szczygła“, knihy, která vybranými reportážemi ilustruje posledních 20 let ve vývoji Polska. Obě reportáže – Polska v ogłoszeniach (Polsko v inzerátech)¹⁵ a Zabierz nas do diamentu (Vezmi nás do diamantu)¹⁶ dobře ilustrují fenomény tehdejší doby. První reportáž vypráví o tom, jaké inzeráty byli lidé na počátku devadesátých let schopni vymyslet a odpovědět na konkrétních příkladech, o druhá reportáž o zaměstnancích polské pobočky americké firmy Amway) Pozdvižení v polském katolickém prostředí a velkou vlnu kritických názorů čtenářstva vyvovala reportáž „Onanizm polski“ (Polská onanie)¹⁷, kterou zveřejnila Gazeta Wyborcza v roce 1993. Terčem kritiky se stala reportáž nejen kvůli kontroverznímu obsahu, ale především proto, že byla redakcí umístěna ve svátečním vydání na straně mezi esejí Czesława Miłosze a rozhovorem s Václavem Havlem. Po zveřejnění následovala dlouhosáhlá diskuze na stránkách deníku, velké množství čtenářů vracelo noviny do redakce. „*Reakce přesáhly veškerá očekávání - lidé vraceli výtisky Gazety do redakce, dříve narozené čtenářky psaly, že si nepřejí číst o onanismu mezi vojáky, když v Katyni zahynulo tolik polských důstojníků, a tehdy vládnoucí katolická strana (ZCHN) zapsala mé jméno do seznamu autorů, které by katolík číst neměl.*“¹⁸

V deníku Szczygieł působil až do roku 1996. Odešel, neboť mu bylo nabídnuto exkluzivní místo moderátora televizního pořadu Na każdy temat v komerční stanici Polsat.

---

¹⁵ Mariusz Szczygieł: *Polska v ogłoszeniach*. Gazeta Wyborcza, 1993

¹⁶ Mariusz Szczygieł: *Vezmi nás do diamantu*. Gazeta Wyborcza, 1996

¹⁷ Mariusz Szczygieł: *Onanizm polski*. Gazeta Wyborcza. 17.7.1993

¹⁸ citace z rozhovoru s M. Szczygiełem: Tereza Brdečková: *Zajímá mě, co je to být hrdinou*. Respekt 21/2008

2.5 Moderátorem „Na každé téma“

V roce 1995 začal spolupracovat s producentem Witoldem Orzechowským¹⁹ na pořadu soukromé televizní stanice TV Polsat²⁰, nazvaném **Na každý temat** (čes. Na každé téma)²¹. Byla to vůbec první talkshow v Polsku, do té doby v Polsku žádná televize takový formát pořadu nevyrobila. Talkshow se během osmi let své existence (1993–2001) stala v Polsku velice populárním pořadem s vysokou sledovaností – pravidelně pořad sledovalo více než milion a půl diváků.²²

Díky tomu, že pořad byl vysílán na komerční televizní stanici, měli autoři naprosto volnou ruku ve výběru témat a zpovídáních. *„Producent si vybral soukromou stanici, protože – na rozdíl od veřejnoprávních – se v Polsatu nikdo nemíchal do obsahu pořadů. Natáčeli jsme, co jsme chtěli.“* Svým obsahem se tak pořad dotýkal řady nových, kontroverzních nebo často tabuizovaných a v Polsku do té doby veřejně neprobíraných témat. *„Zvali jsme do pořadu lidi, jaké v komunismu televize nikdy neukazovala: muže po přeměně pohlaví, ženy po amputaci prsu, lidi věřící v existenci UFO a tak podobně. (...) V ideálně stejnorodé socialistické společnosti se „jiní“ nevyskytovali.“*²³

Mariusz Szczygiel v pořadu ukázal, že je schopným profesionálem, který dokáže zpovídanému naslouchat a dobře vézt dialog. *„Dokázal v obyčejných lidech nalézt jejich neobyčejnost. A oni se před ním otevřeli a povídali o sobě s takovou důvěrou, jako by se svěřovali někomu blízkému.“*²⁴ Práce v talkshow mu přinesla mnoho pozitivního. Díky

---

¹⁹ **Witold Orzechowski**, narozený v roce 1941 v Lodži, je polským scénáristou, režisérem a filmovým producentem. Jako absolvent Akademie Sztuk Pięknych ve Varšavě působil v polské veřejnoprávní televizi TVP, později se stal dramaturgem Divadla TVP.

²⁰ **Polsat** je první celopolskou komerční televizní stanicí, která začala fungovat v roce 1992 nejprve jako satelitní Telewizja PolSat, v roce 1993 získala licenci od polské Zemské rady pro rozhlas a televizi (pol. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji) pro šíření pozemního vysílání do roku 2003. Od roku 1994 funguje podle licence jako celostátní soukromá televizní stanice. zdroj: archiwum Rzeczpospolita

²¹ Talkshow vznikla v komerční televizi Polsat v říjnu roku 1993, původně byl moderátorem Andrzej Wojciechowski, v roce http://www.polsat.pl/O_Nas,2860/Historia,2863/index.html

²² informace z oficiální strany televizní stanice Polsat, dostupné z WWW: http://www.polsat.pl/O_Nas,2860/Historia,2863/index.html

²³ Mariusz Szczygiel: *Mých 20 let svobody*, 10.10.2009, MF Dnes

²⁴ Sztokfisz, Marta. *Cena sławy*. Bertelsmann Media Sp. z o. o. Warszawa 2000. s. 102

moderování pořadu získal velkou popularitu a prestiž. Avšak mediální sláva s sebou přinesla také určité negativní faktory, jako například částečnou ztrátu soukromí. Stal se tváří obrazovky, tedy osobou veřejnou, takže ho lidé poznávali na ulici, rozdával autogramy. Během sedmi let práce v televizi se tak dostal do pozice, kdy jej, ač dobře finančně oceňovaného již práce v komerčním médiu začala spíše omezovat. „Byl jsem tehdy v Polsku v situaci, která mě přestávala bavit: už jsem nemohl dělat s nikým rozhovor, všichni ho chtěli dělat se mnou. To setkání i návštěva Prahy mě tak ovlivnily, že jsem se vzdal popularity a vysokých honorářů, z televize jsem odešel a vrátil se k původnímu povolání reportéra, abych mohl psát o Česku.“²⁵

Cítil se přece jen více reportérem než moderátorem, navíc si uvědomil, že už se v komerční televizi nemá kam rozvíjet. Neměl takovou tvůrčí svobodu jako při psaní, neboť se musel řídit schématem vlastníka televizní stanice, která je jako komerční nastavená na zisk. „Chtěl bych se vrátit k novinářině, jako show-man jsem už došel na hranice svých možností,“²⁶ uvedl v rozhovoru krátce po svém odchodu z televize v červenci roku 2001. Odešel na vlastní žádost a jeho kolegové z televize byli udivení, neboť málokdo by chtěl odcházet z tak dobře placeného místa. „Když jsem před dvěma měsíci odcházel na vlastní žádost z televize, slyšel jsem kolem sebe, že mám asi něco z hlavou. Žádný zdravý člověk by přece neodchází od zlatého zdroje televizních platů.“²⁷

2.6 Zpátky v „Gazetě“

V roce 2002 se tedy po šestileté kariéře televizního moderátora do „Gazety“²⁸ vrátil zpět, aby pokračoval v práci reportéra. O Polácích a polských tématech už ale psát nechce. Říká, že v Polsku je novinářů, kteří píšou o své vlastní zemi dost. Je

---

²⁵ citace z rozhovoru s M. Szczygiel: Tereza Brdečková: *Zajímá mě, co je to být hrdinou*. Respekt 21/2008

²⁶ Dariusz Zaborek: *Talk-show umiera?*. Příloha GW, Gazety Telewizyjna. 20.07.2001

²⁷ Mariusz Szczygiel: *Zbite lustro*. Polityka 33/2001. Komentář dostupný z WWW: <http://www.mariuszszczygiel.com.pl/578,tv/zbite-lustro>

²⁸ Zkráceným výrazem „Gazeta“ označuji v této práci vždy deník Gazeta Wybcza. Zkrácenou verzi jsem převzala polské literatury, která je základem mojí práce. Použitím zkráceného výrazu se tak chci vyvarovat stálého opakování celého názvu deníku.

zainteresovaný především psaním o Čechách a Česku. „*Česko se mi zdálo ještě v jistém smyslu nepopsané, neobjevené.*“²⁹ Od roku 2002 tedy začíná psát pravidelné reportáže z Čech. (více popisují v kapitole Mariusz Szczygieł a jeho české téma) a v srpnu roku 2004 se stává zástupcem šéfredaktora názorové přílohy Duży format (Velký formát) a zástupcem vedoucího oddělení reportáže. (více popisují v kapitole Gazeta Wyborcza a příloha Duży Format)

Za svou práci je v redakci ceněn a dostává se na takzvanou „listinu 25 nejlepších novinářů Gazety“, díky čemuž má větší honoráře. „*Myslím si, že jsou u nás honoráře opravdu skvělé. Za cover story ve Velkém Formátu nebo Vysokých Podpatkách o délce od 18 do 27 tisíc znaků, což si ale žádá měsíc práce, dostane u nás novinář od dvou do sedmi tisíc zlotých čistého.*“³⁰ (pozn. to je přibližně 13 až 45 tisíc korun)

2.7 Gottland: úspěchy doma i ve světě

Mariusz Szczygieł je za svou reportérskou práci od roku 1993 pravidelně oceňován a to nejen doma v Polsku, ale i v zahraničí. Velké úspěchy mu přinesla především kniha Gottland, vydaná v roce 2006 v Polsku, jež byla kromě češtiny (2007) přeložena už do devíti jazyků. Do této doby (duben 2010) byla již přeložena do němčiny (2008), francouzštiny (2008), maďarštiny (2009), italštiny (2009), ruštiny (2009) a připravují se vydání (nebo právě vychází) v ukrajinštině, španělštině, bulharštině a švédštině.

Pro velký čtenářský zájem vyšlo v roce 2010 v polském vydavatelství Wołowiec druhé, opravené a doplněné vydání knihy v polštině.

2.7.1 Polská ocenění³¹

Jako reportér deníku Gazeta Wyborcza získal v roce 1993 ocenění Svazu polských novinářů za vynikající dosažené výsledky, v roce 1996 získal jako moderátor talkshow v televizi Polsat cenu Křišťálového zrcadla měsíčníku Zwiercadło „za odvahu při zadávání otázek“, v roce 2000 cenu „za propagaci zdravého stylu života“ od polského

---

²⁹ citace z rozhovoru s M. Szczygiełem:: Petr Vavrouška: *Češi, má láska*. Reflex 41/2009

³⁰ citace z rozhovoru s M. Szczygiełem: Andrzej Klim: *Gwałcę tekst*. Press 8/07

³¹ zdrojem je osobní strana reportéra, www.mariuszszczygiel.com.pl

prymase. V roce 2004 získal polskou cenu Melchior v celopolské soutěži reportérů (za vynikající výsledky v oblasti literatury faktu, kterou vyhlašuje veřejnoprávní Polskie Radio).

Za knihu Gottland obdržel několik nominací a řadu ocenění. V roce 2007 dvě ceny knihkupců a knihovníků Warszawska Premiera Literacka (jako kniha měsíce února 2007 a kniha roku 2007), cenu Beaty Pawlak a ocenění od Polského klubu reportérů (Krajowy Klub Reportaży) za „nejlepší reportérskou knihu vydanou v posledních letech“ a především pak nominaci na nejprestižnější polské literární ceny Niké 2007, v jejichž rámci získal výhru v kategorii cena čtenářů.

2.7.2 Zahraniční ocenění

S Gottlandem ale slaví velké úspěchy i v zahraničí a to nejenom v Česku, kde se kniha stává bestsellerem. Soubor literárních reportáží z Čech (v Německu knihkupci označen jako „soubor povídek“ ve Francii „souborem esejí“), který je napsán ojedinělou investigativní metodou, se díky překladům do cizích jazyků dostává k evropským čtenářům. Po vydání francouzského překladu zaznamenal úspěchy ve Francii – obdržel literární cenu Prix Amphî 2008 univerzity v Lille za nejlepší cizojazyčnou knihu vydanou ve Francii v roce 2008. Největší prestiže se mu dostalo v roce 2009, kdy mu byla v Bruselu přiznána cena Evropské Unie European Book Prize za nejlepší evropskou knihu roku 2009.

V Česku mu byla udělena cena Gratias Agit 2009 za „za šíření dobrého jména České republiky v zahraničí“, kterou uděluje každoročně ministr zahraničí jako ocenění předních osobností a organizací za příkladné aktivity v nevládní sféře.³²

---

³² **Cena Gratias Agit:** informace z oficiální webové stránky Ministřestva zahraničních věcí. Dostupné z [WWW:http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/kultura_a_krajane/ceny_gratias_agit/cena_gratias_agit_uvodni_informace.html](http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/kultura_a_krajane/ceny_gratias_agit/cena_gratias_agit_uvodni_informace.html)

3 Teoretická část

3.1 Gazeta Wyborcza a příloha Duży Format

3.1.1 Gazeta Wyborcza

Gazeta Wyborcza (čes. Volební noviny) je první nezávislý polský deník, který vznikl v Polsku v květnu roku 1989 před polosvobodnými polskými parlamentními volbami (ty se uskutečnily v červnu 1989) jako názorová tribuna nezávislého opozičního svazu Solidarita (pol. Solidarność)³³, tedy nezávislého odborového svazu dělníků. Navazoval na tzv. informační časopis Solidarity Týdeník Mazowsze³⁴, vydávaný v tzv. „druhém oběhu“ neboli samizdatem. Původně se deník měl jmenovat Gazeta Codzienna (Každodenní noviny), název „Volební“ měl sloužit pouze v čase volební kampaně, ale novinám už zůstal natrvalo.³⁵

První číslo Gazety³⁶ vyšlo 8. května 1989 (s tehdejšími nákladem 150 000 kusů³⁷) a od té doby vychází bez přestávky. Dnes je to s průměrným nákladem okolo

---

³³ Polský odborový svaz **Solidarita** (polsky Niezależny Samorządny Związek Zawodowy "Solidarność") vznikl v roce 1980 z několika menších stávkových výborů (významný byl především výbor ochrany dělníků KOR) jako svaz chránící práva pracujících. Demokratizační snaha svazu byla ale přerušena v roce 1981, kdy byl v Polsku vyhlášen výjimečný stav a stanné právo a Solidarita byla ilegalizována. V letech 1982-1988 však svaz vyvíjel svou činnost dál ilegálně. Fungoval v podzemí a pomáhal například v rozšiřování protirežimního tisku a letáků. Solidarita byla hlavním, společensky masově podporovaným hybatelem protikomunistického odporu v Polsku, jehož snaha koncem 80. let 20. století výrazně pomohla pádu komunismu. ((Podle Encyklopedie Solidarności, oficiálního portálu Polského institutu národní paměti www.encyklopedia-solidarnosci.pl)

³⁴ **Tygodnik Mazowsze** byl vůbec nejdůležitějším polským informačním samizdatovým časopisem, vycházejícím v letech 1982- 1989 jako pravidelný informátor opoziční činnosti odborového svazu Solidarita. Vytisknuto bylo během 7 let existence časopisu celkem 290 čísel a to technikou offsetu, v nákladu 50-80 tisíc kusů, což bylo možné díky regionálním mutacím. Do týdeníku psali významní polští novináři a literáti, kteří v něm měli místo v oficiálním tisku. Šéfredaktorkou se stala po tragické smrti prvního šéfredaktora Jerzyho Zieleńského Helena Łuczywo, aktivistka opoziční podzemní činnosti v Polsku. Po vydání posledního čísla, pomáhala velká část redaktorů týdeníku vzniknout deníku Gazeta Wyborcza v květnu 1989. (Podle Encyklopedie Solidarności, oficiálního portálu Polského institutu národní paměti www.encyklopedia-solidarnosci.pl)

³⁵ Newsweek: *Okragły Stół, czyli gra o Polskę*. 2. 2. 2009. rozhovor s Lechem Kaczyńským dostupný z WWW: <http://www.newsweek.pl/artykuly/sekcje/exclusive/okragly-stol--czyli-gra-o-polske-,36166,4>

561 575 výtisků denně a čteností 4,3 miliony osob týdně (podle výzkumu polského institutu pro výzkum trhu a veřejného mínění Millward Brown SMG/KRC) druhý³⁸ největší polský deník. Vydavatelem je mediální koncern Agora SA a šéfredaktorem je od samého vzniku po celou dobu existence deníku Adam Michnik³⁹, významný polský historik, publicista a esejista.

3.1.2 Mediální koncern Agora SA

Společnost Agora vznikla v tehdejší Polské lidové republice (pol. Polska Rzeczpospolita Ludowa) na jaře roku 1989. Vznik společnosti byl jedním z výsledků dohod při takzvaných „jednáních u kulatého stolu“ (pol. Rozmowy Okrągłego Stołu), která probíhala mezi představiteli komunistické vlády, zástupci opozice a polské katolické církve od února do dubna 1989. Společnost založili filmový režisér Andrzej Wajda, politik Zbigniew Bujak a politik a publicista Aleksander Paszyński⁴⁰

Gazeta Wyborcza je vlajkovým médiem Agory, avšak v současné době vydává kromě celopolského deníku vydává ještě řadu týdeníků a společenských časopisů, bezplatných novin a regionálních magazínů⁴¹. Dále pod její křídlo patří některé polské

---

³⁷ Podle oficiálních informací vydavatelství Agora, dostupných na webové stráně:
http://www.agora.pl/agora_pl/11,66386,2778577.html

³⁸ Na prvním místě čtenosti je tabloid Fakt s průměrným nákladem 671 160 výtisků denně. Vychází ze statistiky za rok 2008 polského oficiálních informací Związku Kontroli Dystrybucji Prasy (čes. Svazu pro kontrolu distribuce tisku). Dokumenty dostupné na WWW:
<http://www.zkdp.pl/upload/1260962555Komunikat%202008.pdf>

³⁹ **Adam Michnik**, ročník 1946, významný polský historik, publicista a esejista, autor mnoha článků a knih. Od roku 1989 stále šéfredaktor největšího polského deníku Gazeta Wyborcza. Absolvent historie na Poznaňské univerzitě. Aktivní člen opozičních sil za komunismu, několikrát odsouzený a vězněný. V 80. letech 20. století člen opozičního svazu dělníků KOR, v roce 1989 podporoval tzv. jednání u kulatého stolu. Po jejich skončení ho pozdější prezident Lech Wałęsa jmenoval šéfredaktorem deníku Gazeta Wyborcza.

⁴⁰ podle R.Kasprów – Luiza Zalewska: *Od nędzy do pieniędzy*. Rzeczpospolita. 8.5.1999

⁴¹ Vydává bezplatný deník Metro, jediný bezplatný deník v Polsku, kolportovaný v 18 největších polských městech. Dále 14 různorodě zaměřených časopisů, především takzvané ženské barevné časopisy, zaměřené na life-style, domácnost a vaření, dále velmi populární takzvané shoppingovo-lifestylové časopisy (například nákupní rádce Avanti), časopisy pro muže a o sportu. Vydává také týdeník o médiích Media & Marketing Polska. Údaje podle oficiální webové strany vydavatelství Agora, dostupné z WWW:
http://www.agora.pl/agora_pl/11,66385,5097079.html
a http://www.agora.pl/agora_pl/11,66388,2807253.html

rádiové stanice⁴² a internetové informační portály.⁴³ Vydává také speciální knižní edice a knížky společně s hudebními a filmovými dvd. Svoji činnost provozuje také na Ukrajině, kde fungují dceřinné společnosti Agora Ukrajina a Agora Prasa⁴⁴. Od roku 1999 je společnost zapsaná na burze cenných papírů ve Varšavě.⁴⁵

3.1.3 Okolí vzniku deníku *Gazeta Wyborcza*

Redakce deníku začínala takříkajíc od nuly. Zpočátku byl problém z nedostatkem papíru a také z distribucí, lidé si noviny kopírovali nebo předávali, s distribucí pomáhali sami redaktoři, kterým během prvních týdnů vedení deníku ani nemělo z čeho zaplatit. Pracovat pro *Gazetu* a pomoci tak demokratizaci Polska bylo ale v té pro novináře téměř posláním. Řada novinářů do novin nastoupila z redakcí tiskovin vydávaných samizdatem, například z původního opozičního informačního časopisu *Solidarity* *Týdeníku Mazowsze*. Aby mohl deník fungovat jako plnohodnotné periodikum, pomohly mu finanční dary z Polska i ze zahraničí.⁴⁶

Během 90. let si deník *Gazeta Wyborcza* velice rychle získal sympatie čtenářů a stal se tak nejčtenějším polským deníkem. Už po 4 letech existence měl průměrný náklad 511 817 kusů (pro srovnání – na druhém místě bulvární *Super Express* s 408 079 exempláři a na třetím *Rzeczpospolita* s 286 144 výtisky⁴⁷) a vydavatelství *Agora* získalo velmi silnou pozici na polském trhu. Zdrojem úspěchu byl především fakt, že šlo o zcela nové a vůbec první nekomunistické noviny, jejichž redakce v porovnání s těmi postkomunistickými „přetransformovanými“ periodiky nebyla zatížena komunistickou minulostí. (například jako *Rzeczpospolita*, která zdělila minulost

---

⁴² *Złote Przeboje* – hudební stanice hrající největší hity, *Roxy FM* – stanice pro mladé, *TOK FM* – informační stanice a rádiový portál tuba.fm

⁴³ kromě vlastní webové strany deníku Wyborcza.pl je *Agora* vlastníkem portálu deníku Gazeta.pl, blogerský servis Blox.pl, Sport.pl czy wortale ogłoszeniowe GazetaPraca.pl i GazetaDom.pl.

⁴⁴ Vycházím z údajů oficiální webové strany vydavatelství *Agora*, dostupné z WWW: http://www.agora.pl/agora_pl/11,66385,5097079.html

⁴⁵ podle oficiálních informací *Agory*: http://www.agora.pl/agora_pl/11,66385,5097079.html

⁴⁶ rozhovor z Lechem Kaczyńskim: *Okrągły stół, czyli gra o Polskę*. *Rzeczpospolita*, 2.2.2009, dostupné z WWW: <http://www.newsweek.pl/artykuly/sekcje/exclusive/okragly-stol--czyli-gra-o-polske-,36166,3>

⁴⁷ údaje podle již zmiňovaného Svazu pro kontrolu distribuce tisku). Dokumenty dostupné na WWW: <http://www.zkdp.pl/upload/1260962555Komunikat%202008.pdf>,

státního deníku nebo deníky, které si i po změně režimu ponechaly původní názvy) Díky jednoduchému a komunikativnímu novinářskému jazyku a neomezenosti ve výběru témat neměl na počátku 90. let 20. století deník žádného konkurenta. Nové novinářské metody způsobily velkou revoluci v tehdejší polské žurnalistice. Deník měl být původně tribunou celé opozice „kulatého stolu“, což se ale už po roce existence deníku ukázalo jako nemožné, neboť se opozice kvůli svým názorovým rozdílům roztříštila.

3.1.4 Duży Format

Duży Format (pol. Velký Formát) je názorová a reportážní příloha, která vychází každý čtvrtek v deníku Gazeta Wyborcza. Texty v příloze vychází v deníku od března 1993, zpočátku ale pod názvem rubriky Magazyn. V rubrice Velkého Formátu se objevují formátově delší texty - především reportáže, komentáře, rozhovory a eseje.

Psaní pro Velký formát je v Polsku považován za vyšší, prestižnější publicistickou práci, která je určena pro náročnějšího čtenáře. Do přílohy píší již zkušení novináři⁴⁸, k nimž má vedení redakce plnou důvěru a jejichž práce si cení natolik, že jim poskytuje téměř neomezený prostor (jak časový tak prostorový) pro vyjádření. Texty umístěvané ve Velkém Formátu zkoumají daná témata velmi zevrubně a vyžadují často několikátýdenní, někdy i několikaměsíční investigativní práci nad sběrem a tříděním informací. Texty jsou velmi blízké metodě polské reportážní školy. (blíže v dalším oddílu).

Mariusz Szczygieł do rubriky Velký Formát píše pravidelně od roku 2002, v srpnu 2004 se stává v této rubrice zástupcem šéfredaktora. Píše především o českých tématech, jeho články – především reportáže a komentáře jsou umístěvány do oddílu „Czechofil Mariusze Szczygła”.

---

⁴⁸ Z těch nejdůležitějších jmen kromě M. Szczygła například Wojciech Tochmann, Krzysztof Varga, Paweł Smoleński, Piotr Głuchowski, Marcin Kowalski, Magdalena Grzebałkowska nebo Angelika Kuźnia.

3.2 *Polská reportážní škola*

Vznik a rozvoj takzvané polské reportážní školy (polsky Polska szkoła reportażu) úzce souvisí s událostmi 2. světové války. Jde o skupinu literátů a novinářů (někteří začínali tvořit již před 2. světovou válkou), na jejichž tvorbu měla válka silný a rozhodující vliv – především na vybíraná témata textů. Po roce 1945 vznikaly texty o holocaustu (Zofia Nałkowska a později Hanna Krall), o nacistických vyhlazovacích táborech (Tadeusz Borowski) nebo sovětských koncentračních lágrech (Gustav Herling-Grudziński), často na základě očitých svědectví samotných autorů textů nebo jejich blízkých přátel. Reportéři využili válečné zkušenosti k znovunastolení základních existenčních, etických a náboženských otázek člověka a postavili před sebe nelehký úkol – snažili se tyto otázky zodpovědět. Společným rysem reportáží byla jejich hloubka a literárnost – autoři šli mnohem dále za informační rovinu „klasické“ novinářské práce a vyžívali řadu literárních postupů.

Ač se to možná může zdát paradoxní, forma těchto reportáží se nejvíce rozvíjela v době komunismu. „*Naše polská literární reportáž vznikla před válkou, ale vzkvétala za totality, kdy bylo dost času a muselo se číst mezi řádky.*“ (Mariusz Szczygieł)⁴⁹ Novináři byli sice za totality cenzurou omezeni ve výběru témat, zato se ale snažili co nejvíce vytříbit reportážní formu. V době, kdy byly zavřené hranice a nemohla se kritizovat vláda, byla totiž reportáž cestou, jak nelhat. „*Nesmělo se psát o systému, tak se psalo o jednotlivém člověku. Nesmělo se psát o celku, tak se psalo o podrobnostech.*“⁵⁰

Ze snahy novinářů napsat v omezených podmínkách reportáž tak, aby cenzor nemohl nic seškrtat ani zkrátit, povstal specifický žánr, jehož kvality jsou oceňovány nejenom v Polsku, ale i ve světě. „*Říkali jsme, že reportáž je umění, které dovolí v kapce vody spatřit celé moře. Psalo se takovým způsobem, aby cenzor nic neškrtal, čtenář neměl pocit, že reportér lže, a autor se mohl klidně podívat do zrcadla. Přechytračování moci zahájilo velkou literární hru.*“⁵¹

Že se stala polská reportáž v evropské žurnalistice pojmem, ilustrují dobře vyjádření v evropském tisku. Poté, co vyšla v Německu antologie polské reportáže,

---

⁴⁹ rozhovor s M. Szczygiełem: *Zajímá mě, co je to být hrdinou*, Tereza Brdečková, Respekt 21/2008

⁵⁰ tamtéž

⁵¹ tamtéž

napsal deník Die Zeit, že Polsko je královstvím reportáže. Mariusz Szczygieł tvrdí, že popularita za hranicí je z velké části zásluhou rakouského spisovatele a překladatele Martina Pollacka, který si polskou reportáž nesmírně oblíbil⁵². Je to ale samozřejmě zásluha především samotných reportérů a jejich specifické formy. Za mistry této formy jsou považováni především tito tři autoři (Poláci je někdy označují jako 3K) – Ryszard Kapuściński, Hanna Krall a Krzysztof Kakolewicz. V Česku jsou díky překladu známé práce především prvních dvou – Ryszarda Kapuścińského a Hanny Krall.

3.2.1 Klasická reportáž vs. Polská literární reportáž

V tradiční žurnalistické teorii žánrů je reportáž definována jako „*specifický publicistický žánr, který přináší svědectví reportéra o určité události a to v písemné, zvukové či vizuální podobě. Etymologický původ slova reportáž je v latinském „reporto“, což znamená přinést či hlásit zprávu. Reportér by měl objevovat a popisovat, co vidí a slyší a hledat souvislosti v příběhu, o kterém hodlá reportovat.*“⁵³

Pro charakteristiku literární reportáže je ale taková definice nedostačující. Trochu více se jí přibližuje definování Bech-Karlsena, z knihy o reportáži *Být přítom*: „*Reportáž je více než zpráva a fakt, víc než analýza. Vzniká tam, kde se pochopení setkává se zkušeností – je to jemná směs analýzy a života*“⁵⁴ Bech-Karlsen za základní nutnost reportážní formy považuje „být přítom“ a ke zpracovávání reportáže dále říká: „*Hlavními metodami práce jsou pozorování a účast. Autor musí použít sám sebe jako nástroj, když hledá typické, obecněji platné, hodnotné rozlišující rysy, ty, které jsou ve smyslu typizace významné.*“⁵⁵

Pojetí reportáže Polské reportážní školy je ale jiné. „*Reportáž je příběh o tom, co se doopravdy stalo.*“, píše Mariusz Szczygieł v knize *20 lat nowego Polska w reportażach*⁵⁶ a tato prostá definice v sobě vlastně zahrnuje hlavní specifika formy polské literární

---

⁵² rozhovor s M. Szczygiełem: Agnieszka Hamkało: *Jestem krypto-Czechem*. Gazeta Wyborcza. Kultura. 6. 9. 2007

⁵³ Kolektiv autorů: *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. Praha: Libri. 2002

⁵⁴ Bech-Karlsen, Jo: *Být přítom*. Oslo : Universitetsforlaget a Institutt for Journalistikk, 1991, str. 13

⁵⁵ tamtéž, str. 15

⁵⁶ originální název *20 lat Nowej Polski w reportażach Mariusza Szczygła*. Wołowiec: Wydawnicwto Czarne, 2009.

reportáže. Podstatou polské literární reportáže jsou samozřejmě fakta – stejně jako u každé „obyčejné“ reportáže – zabalená však velmi citlivě do literárního hávu. Fakta tvoří sice základnu, ale kostrou je příběh, stejně jako například u povídky. V takové reportáži můžeme najít určitou „přidanou hodnotu“, jak říká Mariusz Szczygieł v rozhovoru o reportážním žánru: „*Dobrá reportáž by měla být o tom, o čem je, ale ještě o něčem víc. Měla by mít přidanou hodnotu.*“⁵⁷

Podle nejvýznamnějších představitelů polské literární reportáže, někdy označovaných za „otce a matku“ této formy psaní, Ryszarda Kapuścinského a Hanny Krall, je hlavním úkolem reportéra daný problém či událost, o které píše, nejprve pochopit. Pochopení je základnou kvalitně napsaného textu.⁵⁸ „*To je jeho hlavní úkol. Nehodnotit, nekopat, nevynášet rozsudky, neospravedlňovat, chraň pámbůh, ale porozumět.*“⁵⁹

Pokud reportér překoná první krok a dané téma či svého hrdinu pochopí, vyvstává před ním otázka metody a formy zpracování. Při jejím zodpovídání má autor volné pole působnosti, neboť neexistuje žádný „zaručený“ návod, jak takovou reportáž napsat. Každý reportér si tak utváří svůj vlastní osobní styl. Ale měl by se „držet několika základních zásad.“⁶⁰

Podle již zmiňované Hanny Krall a (mladší?) Malgorzaty Szejnert, dvou předních reportérek Gazety Wyborcza v 90. letech 20. století, které učily Mariusze Szczygieła formě reportáže, je pro splnění formy velmi důležité vědět, proč je o konkrétním tématu důležité napsat a co chceme textem říci.

3.2.2 Reportážní metoda Mariusze Szczygieła

Na Szczygiełův způsob psaní měla polská škola a její specifická forma velký, přímo zásadní vliv. Od svých nadřazených reportérek si nechal poradit, inspiroval se, ale vždy

---

⁵⁷ citace z rozhovoru s M. Szczygiełem: Agnieszka Hamkało: *Jestem krypto-Czechem*. Gazeta Wyborcza. Kultura. 6. 9. 2007

⁵⁸ parafráze z rozhovoru *Zajímá mě, co je to být hrdinou*, Tereza Brdečková, Respekt 21/2008)

⁵⁹ citace z rozhovoru s M. Szczygiełem: Agnieszka Hamkało: *Jestem krypto-Czechem*. Gazeta Wyborcza. Kultura. 6. 9. 2007

⁶⁰ citace z rozhovoru s M. Szczygiełem: Andrzej Klim: *Gwałcę tekst*. Press 8/07

měl při psaní svoji hlavu. „Szejnert i Krall mě učily, jak psát hlouběji. Ale sám jsem přišel na to, jak najít formu.“⁶¹

Vzhledem k tomu, že se po třech letech práce v deníku umístil v žebříčku nejlepších redaktorů Gazety, pracuje za velice příjmných podmínek. Redakce mu dává volnost ve výběru tématu, na napsání reportáže má až několik měsíců. „Potřebuji měsíc na získání materiálu, měsíc na přemýšlení a měsíc na napsání.“ Provádí tedy velmi důkladné rešerše, bádá v archivech, čte, cestuje a zpovídá hrdiny svých textů. Pokud se pro nějaké témat nadchne, dokáže mu věnovat opravdu velký prostor.

Jaké vlastnosti musí mít podle jednoho z nejuznávanějších současných polských reportérů text, aby splňoval rysy literární reportáže?

Mariusz Szczygiel říká, že:

„Není možné všechno říci hned na počátku.“

„Každý nový odstavec musí čtenáře překvapit“

„Každá kapitola musí končit nějakou pointou.“

„Je potřeba provádět důkladné rešerše. Není možné se spokojit s informacemi získanými z prvních rozhovorů.“⁶²

„V dobré literární reportáži jde o jiný pohled.“⁶³

3.3 Mariusz Szczygiel a jeho české téma

Pokud se v polských médiích hovoří o nějakém českém tématu, téměř vždy se novináři, ať v rozhlase, v televizi či v tisku, ptají na názor Mariusze Szczygieła. Poté, co napsal několik desítek článků o Česku, začala jej totiž média v Polsku považovat za odborníka na všechno české. Platit za českého experta mu ale vadí: „Já vůbec neznám vaši historii, pokaždé se musím podívat do Wikipedie, kdy byla bitva na Bílé hoře. Média v Polsku jsou tak povrchní, že mě považují za znalce českých dějin, české ekonomiky, politiky. Každý den mě zvou do polského rozhlasu nebo televize, abych komentoval události, jež mají souvislost s Českem.“⁶⁴

---

⁶¹ rozhovor s M. Szczygiellem: Andrzej Klim: *Gwałcę tekst*. Press 8/07

⁶² všechny čtyři definice: z rozhovoru: Andrzej Klim: *Gwałcę tekst*. Press 8/07

⁶³ Tereza Brdečková *Zajímá mě, co je to být hrdinou*, Respekt 21/2008

⁶⁴ Petr Vavrouška: *Češi, má láska*. Reflex 41/09

Sám o sobě totiž říká, že je „jen popularizátorem“⁶⁵ české kultury v Polsku. A v rozhovorech často uvádí, že je „čechofilem“ nebo „kryptočechem“⁶⁶. Říká, že čeština je pro něho jako hudba: „*Je to, jako bych si pouštěl cédéčko. Jsem v tramvaji a poslouchám hudbu. To je čeština.*“⁶⁷ Jak se k českému prostředí dostal? V čem tkví jeho láska k naší zemi? A jak se ono kryptočešství projevuje? Odpovědi na tyto a další otázky jsem hledala v rozhovorech a také v jeho textech.

Českou republiku poprvé navštívil v roce 2000 kvůli rozhovoru pro polský časopis Viva. Měl ho udělat s Helenou Vondráčkovou, která je v Polsku slavná. Časopisu velice záleželo na tom, aby rozhovor udělal slavný se slavným, proto si redakce vybrala Mariusze Szczygieła, který byl tehdy díky moderování talkshow na vrcholu popularity. Ta mu už pomalu ale jistě začínala překážet. „*Byl jsem určitou celebritou, něco jako vaše Pawłowska, a necítil jsem se ve své kůži. Byl bych se moc rád vrátil k psaní, ale měl jsem už po krk polských námětů.*“⁶⁸

Chtěl se vrátit k psaní, ale o polských tématech už tedy psát nechtěl. Tehdejší setkání s Helenou Vondráčkovou bylo pro jeho pozdější rozhodnutí obrátit své reportérské zainteresování směrem na Česko, zřejmě zásadní. Szczygieł byl v roce 2000 poprvé v životě v Praze a o České republice nevěděl téměř nic. „*Já jsem o té zemi nevěděl nic, nemluvil jsem ani slovo česky. Tady mne to ale všechno ohromilo. Taky čeština, která je pro mne jako hudba. Je to, jako bych si pouštěl cédéčko.*“⁶⁹

Helena Vondráčková byla úplně první osobou, se kterou se v Čechách seznámil. Velmi mu zaimponovalo, že mluvila polsky. I když mu cizí jazyky nikdy moc dobře nešly (učil se anglicky, německy a rusky, ale hned po škole všechno zapomněl⁷⁰), rozhodl se tehdy, že se naučí česky. A to především kvůli Martě Kubišové. „*Helena Vondráčková mi vyprávěla o Martě Kubišové, o níž jsem tehdy nevěděl nic. Rozhodl jsem se naučit česky, abych s ní mohl mluvit*“⁷¹ Již za rok od toho rozhodnutí napsal

---

⁶⁵ podle mého osobního rozhovoru s M. Szczygiełem

⁶⁶ Agnieszka Wolny-Hamkalo: *Jestem krypto-Czechem*. Gazeta Wyborcza. 5. 9. 2007

⁶⁷ tamtéž

⁶⁸ Luděk Navara: *S Gottem bez Boha*. MF DNES, 10. 1. 08

⁶⁹ Milena Štráfěldová: *Varšavský publicista učí Poláky rozumět Čechům*. Český rozhlas 7. 24.10.2009

⁷⁰ podle mého osobního rozhovoru s M. Szczygiełem

⁷¹ Luděk Navara: *S Gottem bez Boha*. MF DNES, 10.1.2008

první článek na české téma. „A už za rok jsem ten rozhovor udělal. Byl to první článek, který jsem napsal, a pak to pokračovalo.“

Na základě rozhovoru a důkladných rešerší napsal reportáž, která se jmenoval Život je chlap (Życie jest mężczyzna) a popisuje na pozadí komunistického Československa osud Marty Kubišové. Po napsání té reportáže začal pravidelně jezdit do Čech, především do Prahy, a přinášet odtud zajímavé reportéřské postřehy. Pro jeho české zainteresování tehdy byly zásadní dva faktory – nechuť psát o Polsku a setkání s českou kulturou, která ho pohltila: „*Moje láska k Čechám vznikla z rozčarování Polska.*”⁷²

3.3.1 Česká kultura jako terapie

Zpočátku si ale Česko a českou společnost velmi idealizoval. „*Myslel jsem si, že je u vás všechno lepší. Několik let jsem žil představou, že stát dokážete řídit mnohem lépe než Poláci. Už mě to přešlo. Už jsem vyrostl z vlastního období idealizace Česka.*”⁷³ Díky svému zájmu o Česko ale také posléze zjistil, že má jistý problém se svou polskou národní identitou. Česko, Praha a obecně práce na reportážích o českých osudech mu pomohly v uvědomění, že český způsob uvažování je mu bližší než ten polský. „*Mým největším objevem za dvacet let svobody je zjištění, že se necítím být tak úplně Polákem. Obávám se, že kdybych nepřijel do Čech, moje podvědomí by mi nikdy nedovolilo, abych si to uvědomil.*” Takové oficiální konstatování je ale v Polsku nečím opravdu netradičním, neboť vědomí příslušnosti k národu je v Polsku bráno za jednu ze zásadních a téměř nezměnných hodnot. „*Myšlenka, že možná nejsem stoprocentním Polákem, je totiž pro Poláka svatokrádežná. Smrtelný hřích. Druh ostudné nemoci. Nikdo normální by to u nás veřejně neřekl.*”⁷⁴

Mariusz Szczygieł proto navštívil svého psychologa, který mu pomohl vysvětlit jeho psychickou situaci. Skrze české hrdiny svých příběhů si projektuje své vlastní komplexy a díky psaní se jich tak zbavuje. Jde především o komplexy nahromaděné z minulosti – z dětství, které prožil jako jedináček. „*Teprve u svého psychoterapeuta jsem objevil pravdu – proč se mi Čechy tak líbí. Když píšu příběhy, reportáže, skicy historii Československa, o postavách, nad kterými vrtím hlavou – takových kavkovsko-*

---

⁷² Petr Vavrouška: *Češi, má láska*. Reflex 41/09

⁷³ tamtéž

⁷⁴ Mariusz Szczygieł: *Mých 20 let svobody*. MF DNES, 10.10.2009

orwellovských typech – píšu celou dobu o sobě. hledám v těch příbězích sebe a své reakce.”⁷⁵

Střetávání s českou kulturou tedy na reportéra zapůsobilo jako antidepresivum. „*Přišel jsem na to, kým jsem a jak mám naložit se svým životem.*“⁷⁶ A především – v Praze, která se objevuje ve většině jeho článků, našel svobodu, kterou do té doby nepocítil. Říká, že mu Praha dovolí svobodně dýchat, zatímco Varšava jej drží pod krkem: „*Praha mi dává rozlet, Varšava mě rovná do řady.*“⁷⁷ Do hlavního města jezdí často a rád by tam i bydlel natrvalo, ale z rodinných důvodů zatím nemůže.

V Praze se mu žije lehčeji – je daleko od polských všedních starostí, Češi ho neznají, proto ho na ulici nikdo nežadá o podpis. Má klid na práci a cítí se svobodněji než doma v Polsku. Ale uvědomuje si, že je v tom určitá míra idealizace a sám si pokládá otázku: „*Když jede člověk ven, má sklon k tomu chovat se v cizí zemi jako na divadle: to, co se tam děje, nejsou tak úplně moje věci, nezasahují mě tolik. Snad proto je mi v Čechách lehčeji?*“

3.3.2 České náměty

Česko a Češi ho inspirují. Žádný zaručený recept na hledání námětů pro své texty ale nemá.⁷⁸ Metodou hledání námětu je mu vlastně sama cesta za reportáží, při níž může nečekaně narazit na úplně nová fakta, která potom využije v dalších textech.

Přesto, že je jeho okruh zájmu široký, lze v člancích vyzorovat šest základních okruhů, s kterými pracuje. Jsou to následující kategorie: **Praha, České osobnosti Česká historie a tzv. český způsob přežití, Česká společnost a české myšlení Česko-polské konfrontace a Kritika české kultury.** (Rozdělení na tyto kategorie dále užívám v obsahové analýze článků.)

Záměrně jsem nevytvořila samostatnou kategorii o stereotypch, neboť téma stereotypů se prolíná všemi těmito kategoriemi a věnovala jsem mu samostatnou kapitolu.

---

⁷⁵ citace z rozhovoru z M.Szczygielem: Agnieszka Wolny-Hamkalo: *Jestem krypto-Czechem.* Gazeta Wyborcza. 5. 9. 2007

⁷⁶ Mariusz Szczygieł: *Mých 20 let svobody.* MF DNES, 10.10.2009

⁷⁷ tamtéž

⁷⁸ osobní rozhovor z novinářem

4 Obsahová analýza Szczygielových článků

Seznam titulů analyzovaných článků, překlad a stručný popis

1. Życie jest mężczyzną (Život je chlap), 15.12.2001 – o životě Marty Kubišové
2. Śpiewać to za mało (Zpívat nestačí) 16.2.2002 – o životě Heleny Vondráčkové
3. Bata szewc świata (Ani kroku bez Bati), 13.6.2002 – historie rodiny Baťů, jejich vzestup a pád
4. Bary i cokoły (Bary a pedestaly) 15.6.2002 – recenze knížky o Hrabalovi
5. Kochaneczek (Miláček), 22.8.2002 – o spisovateli A.Procházkovi
6. Pani pod specjalnym nadzorem (Ostře sledovaná paní), 24.8.2002 –
7. o Sabině Slonkové
8. Mein Gott. 29.8.2002 – reportáž o české povaze
9. Grzeszny Gott (Hříšný Gott), 13.2.2003 – reportáž o Karlu Gottovi
10. Egon Kisch traci głowę (Egon Kisch ztrácí hlavu), 27.3.2003 – příběh o E.E.Kischovi
11. Film się musi kręcić (Film se musí točit), 8.5.2003 – příběhy o Jaroslavě Moserové a Zdeňku Adamcovi
12. Adwokaci czeskości (Právníci češství), 17.5.2003 – recenze knížek
13. Cudowna sobota (Zázračná sobota), 18.6.2003 – reportáž z Prahy
14. Tylko kobieta (Jen žena), 16.8.2003 – příběh Lídy Baarové
15. Praga Mgły wymaga / Osobisty przewodnik po Pradze (Praha si žádá mlhu). 15.11.2003 – průvodce Prahou
16. Dowód miłości (Důkaz lásky), 23.2.2004 – o stavbě pomníku Stalina
17. Dożywotni idol (Doživotní idol), 15.3.2004 – o Jiřím Kájínkovi
18. Praga w kieszeni (Praha v kapse), 30.4.2004 – recenze na průvodce Prahou
19. Życie? To chce klid. (Život? To chce klid) 1.5.2004 – komentář ke vstupu ČR do EU
20. Halina Pawlowska, czeska Bridget Jones (Halina Pawlowska, česká Bridget Jones) 5.3.2005 – o Halině Pawlowské
21. I jak się państwu żyje bez Boga? (Jak se vám žije bez Boha?), 6.11.2005 – reportáž na základě dotazníku mezi Čechy na téma titulku článku
22. Lowca tragedii.(Lovec tragédií) 20.3.2006 – reportáž o proměně spisovatele Eduarda Kirchbergera na Karla Fabiána

23. Krótka historia czeskiego plastiku (Krátká historie českého plastiku), 12.5.2006
– o historii hudební skupiny Plastic People of the Universe
24. Pani Neimitacja (Paní Neimitace). 14.10.2006 – o neteři Franze Kafki
25. Zapaliło się łóżko (Vzplanula postel), 28.4.2007 – o životě Egona Bondyho
26. Prezydent, który pozostał człowiekiem (Prezident, který zůstal člověkem),
21.8.2007 – recenze dokumentu o Václavu Havlovi
27. Wkurzacz czeski (Nasírač český), 11.8.2008 – O Davidu Černém
28. Polakach i Czechach – zamiast przeprosin (O Polácích a Češích – místo
omlouvání) 21.8.2008 – Vzpomínka k 40. výročí vpádu vojsk Varšavské
smlouvy do Československa
29. A sikajcie sobie na Czechy (A čůrejte si na Čechy), 15.1.2009 – komentář
o plastice Davida Černého
30. Havel Wielki miły człowiek (Havel Velký milý člověk), 30.4.2009 – recenze
filmu Občan Havel
31. Akt czeski (Český akt), 4.5.2009 – fejeton o české povaze
32. Filozofia włosów. 14.5.2009 – fejeton,recenze o novém pražském průvodci
33. Jajo pana Houski (Vejce pana Housky) 31.5.2009 – fejeton o novém překladu
české knížky
34. Zdziecinniałe książki? (Dětinské knížky) 21.6.2009 – o českých knížkách
35. Polska wyprzedziła Czechy (Polsko předběhlo Čechy), 28.6.2009 – fejeton o
tom, „co všechno mají Češi“
36. Wyoutujcie się. (nepřekládám) 17.7.2009 – o zálibě v české kultuře
37. Przyjemny okupant. (Milý okupant) 16.8.2009 – recenze filmu Operace Dunaj
38. Jak rozebrali się Czesi (Jak se Češi svlékli), 20.8.2009 – o soutěži aktů v českém
a polském tisku
39. Dobrej zabawy z papieżem. (Dobře se bavte s papežem), 8.10.2009 – reportáž
z návštěvy Benedikta XVI.
40. Nieprzygody niewojaka Szwejka. (Nedobrudružství nevojáka Švejka), 20.8.2009
– o profesi překladatele na příkladu překladu knížky o Švejčkovi
41. Oszust (Podvodník) 5.11.2009 – fejeton o českém podvodnictví
42. Wojna i wytrysk. (Válka a výron) 13.11.2009 – fejeton o českém hrdinství

4.1 Metodika práce

4.1.1 Výzkumný vzorek

Jako výzkumný vzorek pro zodpovězení otázek zadaných v tezi této bakalářské práce jsem vybrala reportérovy publicistické texty, především **reportáže, ale také fejetony, komentáře, recenze a rozhovory** publikované v letech 2002-2009⁷⁹ v deníku Gazeta Wyborcza, nejčastěji v pravidelné příloze Duży Format (čes. Velký Formát), dále v přílohách Wysokie Obcasy (Vysoké podpatky) a Gazeta Świąteczna (Víkendové noviny), ve speciálních přílohách o kultuře a také na webových stránkách Gazeta.pl v rubrice nazvané „Czechofil Mariusza Szczygła” (Čechofil Mariusze Szczygieła).

Nejde však zdaleka o všechny reportérovy články, které v daném období v deníku Gazeta Wyborcza publikoval. Ze všech zveřejněných jsem se v práci soustředila **pouze na ty, ve kterých se autor věnuje „českým tématům“, to znamená spjatým z Českou republikou (nebo Československem), českou historií a kulturou, politikou a v neposlední řadě také polsko-českými stereotypy.**

Všechny texty jsem četla v originální, tedy v polské verzi. Část jsem mohla porovnat s verzí českou, neboť některé články byly přeloženy do češtiny a navíc v roce 2007 byla do češtiny přeložena Szczygiełova kniha Gottland (v polštině byla vydána v roce 2006), v které jsou soustředěny vybrané Szczygiełovy reportáže z Čech z let 2002–2006. Některé texty jsou dostupné na reportérovy osobních webových stránkách www.mariuszszczygiel.com.pl, další na portálu deníku www.wyborcza.pl. K starším textům jsem se dostala přes internetový archiv Gazety Wyborcza, nebo jsem o ně požádala přímo autora.”

4.1.2 Výběr výzkumné metody

Abych mohla odpovědět na otázky, které jsem si zadala v tezi této práce, to jest zjistit, jaká témata Mariusz Szczygieł pro své články vybírá a jakou formou je poté zpracovává, zobecnit rysy jeho novinářského stylu a na základě toho zhodnotit přínos

---

⁷⁹ Výjimku tvoří jeden text publikovaný na konci roku 15.12.2001, „Życie jest mężczyzną“ (Život je muž), při psaní teze jsem ještě neznala přesný den publikace textu.

jeho novinářské práce pro rozvoj česko-polských vztahů, rozhodla jsem se ve své práci využít a zkombinovat oba **dva základní typy analýz**. Metodu kvantitativní obsahové analýzy a analýzu kvalitativní.

Metodu **kvantitativní obsahové analýzy** jsem využila při počátečním zpracování tematické šíře článků. Chtěla jsem zjistit nejen, jaká témata pro své články Szczygieł vybírá, ale především, s jakou frekvencí se témata v jeho člancích opakují. Na základě výsledků obsahové analýzy článků jsem poté chakterizovala znaky jednotlivých tematických kategorií a pokračovala analýzou forem, neboli postupů, které využívá při psaní.

4.2 Tematická obsahová analýza

4.2.1 Postup analýzy

1. Ze všech 41 Szczygiełových článků jsem (po důkladném čtení) podle nejčastěji se opakujících témat vymezila následujících 6 tematických kategorií: **Praha, České osobnosti, Česká historie a tzv. český způsob přežití, Česká společnost a české myšlení, Česko-polské konfrontace a Kritika české kultury**.

(Jsem si vědoma, že by bylo možné vytvoření více kategorií, ale vzhledem k tomu, že jsem hodnotila větší množství textů, z nichž každý měl rozsahově v průměru 4 strany, byla by taková analýza rozsahově i časově mnohem náročnější a vyžadovala by jiný formát práce.)

2. Tematickou analýzu jsem provedla s využitím **tabulky**⁸⁰, ve které jsou systematicky seřazeny titulky článků (v českém překladu) podle data publikace a předem stanovené tematické kategorie.

3. Vzhledem k tomu, že se v člancích autor zabývá více než jedním tématem, ale věnuje jim pokaždé jiný prostor, stanovila jsem **dva druhy důležitosti témat** v článku. Hlavní neboli nosné téma, (v tabulce analýzy označuji dvěma tučnými tečkami) a téma vedlejší čili podpůrné (v tabulce označuji jednou tečkou), které má pouze charakter doplňkový,

---

⁸⁰ celou tabulku s tituly analyzovaných reportáží jsem umístila do příloh

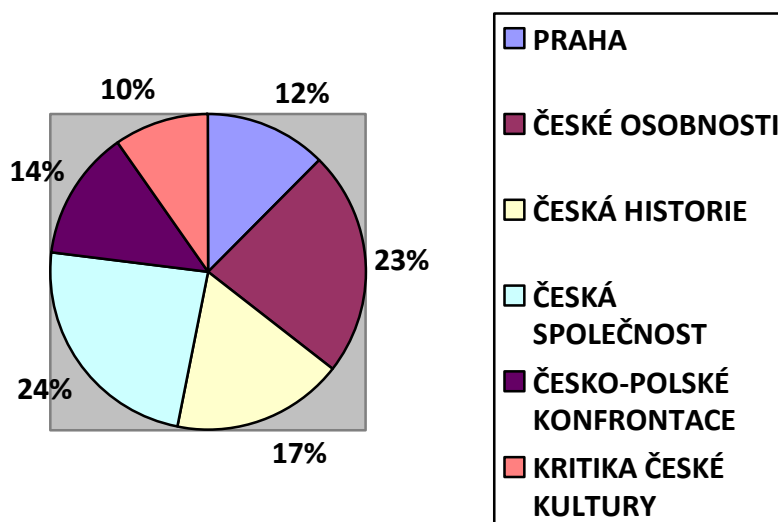
informační nebo zajímavostní. Nevylučuje se ale, že v některých textech mohou být zároveň dvě nebo více „hlavních“ témat a dvě nebo více „vedlejších“.

4.2.2 Vlastní analýza

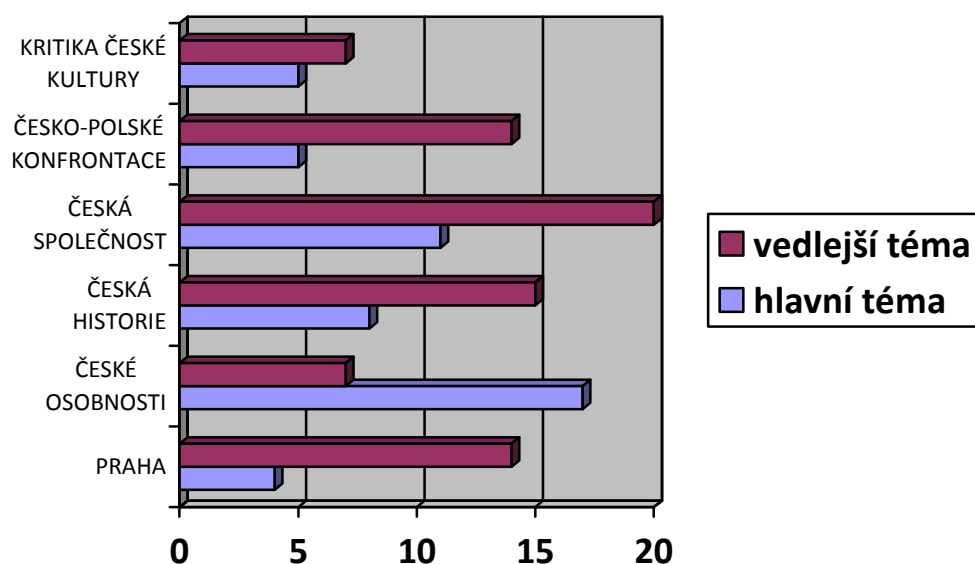
Z prvního grafu vyplývá, že v analyzovaném vzorku 41 Szczygiełových článků jsou nejčastěji zastoupenými tématy **česká společnost (23,7%)** a **české osobnosti (23,2%)**, daleko za těmito tématy ale nezůstává ani **česká historie a tzv. „český způsob přežití“ (17,5%)** a těmi trochu méně zastoupenými jsou v sestupném pořadí **česko-polská konfrontace (13,6%)**, **12,5%** a **kritika české kultury (9,6%)**.

Druhý graf ukazuje poměry hlavních a vedlejších témat v jednotlivých kategoriích. "

Graf č. 1: Poměr témat v analyzovaném vzorku 41 článků

Graf č. 2: Poměr hlavních a vedlejších témat u jednotlivých tematických kategorií

4.3 Charakteristika jednotlivých kategorií

Při charakteristice kategorií jsem se potýkala s problémem velkého výzkumného vzorku. Rozhodla jsem se proto pro každou kategorii vybrat jeden typický vzorový text, na němž demonstřuji charakteristické rysy – vyzorovaný fenomén – pro danou tematickou kategorii.

4.3.1 Česká společnost a české myšlení

Česká společnost a české myšlení jsou základními tématy, kvůli kterým Szczygieł své texty o Česku a Čechách vlastně vůbec píše – tvoří totiž jakýsi pevný základní kámen pro přibližování, nalézání a vyvracení česko-polských stereotypů. Velmi často „české myšlení“ neboli „českou povahu“ demonstruje na příkladu životních osudů „českých osobností“, ale někdy je využije také jako základ pro hlavní námět, jako například

v reportáži **I jak się państwu żyje bez Boga? (Jak se vám žije bez Boha?)**.⁸¹

Reportáž je zpracovaná formou dotazníku s šesticí „obyčejných“ Čechů, s nimiž rozmlouvá na téma víry v boha a odhaluje tak rozdílné přístupy „Čechů-ateistů“ k vnímání náboženství. Reportáž byla mezi polskými čtenáři velice rozporuplně přijata, vyvolala velké množství komentářů a rozdělila tak čtenářskou obec.. Na oficiálním Foru deníku Gazeta Wyborcza jich bylo během listopadu 2006 (do května 2010) zveřejněno více než 430.⁸² Na prosbu českých Listů⁸³ Mariusz Szczygieł text přeložil a nechal zveřejnit i pro české čtenáře.

4.3.2 České osobnosti

Prostřednictvím konkrétních osudů osobností české společnosti – kulturního, společenského a politického života (např. Václav Havel, Karel Gott, Lída Baarová, Marta Kubišová, Helena Vondráčková, Egon Bondy, Halina Pawłowska, David Černý a další), ale i neznámých „obyčejných“ lidí, kteří tvoří většinou jen malou, ale pro vyznění příběhu důležitou kapitolu v daném příběhu (prodavačka, číšník, paní z vlaku). „České hrdiny“ ukazuje velmi často v jiném světle, než jsou Poláci zvyklí, než jaké mají o Češích utvořeny stereotypní obrazy. Na zažité stereotypní polské vnímání ukazuje, ale nesnaží se čtenáře přesvědčit, zda je takové vnímání správné či nesprávné, ani mu vnutit svůj obraz pravdy – dává čtenáři na výběr, ať si sám svobodně utvoří názor.

Názornou ukázkou tohoto způsobu je reportáž o Davidu Černém **Wkurzac czeski (Nasírač český)**, ve které na základě setkání a rozhovorů s ním popisuje jeho život a práci a odkrývá příběhy, které souvisí s jeho (nejen) pražskými sochami. Osobnost Davida Černého a jeho sochy jsou dobrým materiálem pro pozastavení se nad polskými stereotypy Čechů a nad českou povahou. V reportáži užívá dvou forem – **formu vyprávění a formu průvodce** (formy popisují dále v analýze formy).

---

⁸¹ text článku *Jak se vám žije bez Boha?* jsem umístila do přílohy v plném znění

⁸² Komentáře dostupné na oficiálním foru deníku Gazeta Wyborcza http://forum.gazeta.pl/forum/w,521,51678490,51678490,I_jak_sie_Panstwu_zyje_bez_Boga_Ateizm_p_o_czesku.html

⁸³ Mariusz Szczygieł: *Jak se vám žije bez Boha?*, Listy 2/2007 (překlad Helena Stachová), článek je dostupný na WWW: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=072&clanek=020710>

4.3.3 Praha

Prahu si velmi oblíbil a často jí navštěvuje. A proto je téma Prahy v jeho člancích také hojně zastoupeno. Ať už je sama Praha hlavním tématem reportáže – využívá formy „průvodce“ či její městské prostředí slouží pro „portrét“ (dále popisují v analýze formy) české osobnosti, popisuje ji vždy s originálním přístupem a to vzhledem k dvěma faktům – proto, že je Polák a že nikdy natrvalo v Praze nebydlel, („*Žít v Čechách bohužel z rodinných důvodů ještě nějakou dobu nechci, ale vím, že taková možnost tu je. A tohle vědomí je osvobodivé.*“⁸⁴) Jde velmi často tam, kam by Pražana jít nenapadlo a tak umožňuje čtenáři totiž nahlédnout „za přebal turistických průvodců“. Jeho vztah k Praze se dá nazvat doslova láskou, tudíž je v textech přítomna i určitá dávka idealizace, kterou si ovšem sám uvědomuje: „*Samořejmě, když jede člověk ven, má sklon k tomu chovat se v cizí zemi jako na divadle (...)*“⁸⁵ V popisu Prahy se ale nebrání kritice, kterou ovšem opět nevydává za jediný možný přístup – s kritickými názory pracuje velmi opatrně, aby jeho text zůstal nezaujatý.

Investigativní přístup v popisu Prahy velice dobře ilustruje reportáž **Praga mgły wymaga (Praha si žádá mlhu)**, která má podobu netypického průvodce po typických pražských turistických atrakcích. V reportáži čtenáři dává rady ze své vlastní zkušenosti (kdy je nejlepší doba prohlídky, co je kde dobré koupit, kam stojí za to jít, na co si dát pozor) a umisťuje i odbočky k historickým souvislostem (výhradně zajímavostního rázu, například o rodině Havlů při popisu Paláce Lucerna), ale zabývá se i stereotypami („*Znám hodně Čechů, kteří vyvrací stereotyp Čecha – pivaře: preferují české víno.*“⁸⁶)

4.3.4 Česká historie a tzv. český způsob přežití

V tématech svázaných s českou historií vypráví převážně o takzvaném „českém způsobu přežití“, což lze chápat jako způsob vypořádání se Čechů se změnou situace, kterou přinesly nové politické režimy. Popisuje, že česká historie není černobílá a na příkladech svých hrdinů ukazuje, jak odlišně se Češi dokázali zachovat v podmínkách německé okupace a jak se vypořádávali s komunistickým režimem – tedy jakou měli

---

⁸⁴ Mariusz Szczygieł: *Mých 20 let svobody*. MF DNES, 10.10.2009

⁸⁵ tamtéž

⁸⁶ Mariusz Szczygieł: *Praga mgły wymaga*, Gazeta Wyborcza. 15.11.2003

„metodu přežití“⁸⁷. Způsoby českého zachování často porovnává s polským. Většinu takových reportáží vybral do knihy Gottland: *„Kniha Gottland vypovídá o jiné cestě k přežití, než je ta polská. Český způsob, čili mazaná poddajnost, nebo možná poddajná mazanost.“*⁸⁸

Tento přístup mohu ilustrovat na dvou reportážích, které jsou dostupné českým čtenářům, neboť je autor v upravené verzi zahrnul právě do své knihy Gottland: **Życie jest mężczyzną (Život je chlap) a Śpiewać to za mało (Zpívat nestačí)**. Texty popisují rozdílné životní osudy známých českých zpěvaček v komunistickém Československu a po něm – Heleny Vondráčkové a Marty Kubišové snaží se dát čtenáři zrozumět proměnu, jakou pro ně znamenala změna režimu v roce 1989. Popisuje tak dvě rozdílné české metody „přežití“. Tyto reportáže byly jedny z prvních, které o Česku napsal.

4.3.5 Česko-polské konfrontace

Tuto kategorii nenazývám „stereotypy“ ale „konfrontace“, neboť ne vždy se reportér v článcích dotýká samotných stereotypů, někdy pracuje pouze s rozdílnými polskými a českými přístupy k určitému faktu nebo situaci. Témata česko-polských konfrontací se prolínají se všemi předchozími kategoriemi. Pro dosažení dané „konfrontace“ využívá reportér jak českých osobností, tak české historie a vybírá náměty (často lehce kontroverzní), ve kterých se nabízí srovnání odlišného uvažování Čechů a Poláků. Ilustrující může být text kratšího formátu, který se nejvíce blíží komentáři **Akt czeski (Český akt)** o rozdílných přístupech Čechů a Poláků k nahotě – na příkladu čtyř svých setkání s „českým aktem“ ukazuje, že Češi jsou v souvislosti s nahotou mnohem více otevření než Poláci. Využívá svých vlastních nebo zprostředkovaných zkušeností a velmi odvážně, zábavně a s ironií a popisuje svůj „kontakt“ s aktem českým.

---

⁸⁷ termín „česká metoda nebo český způsob přežití“ se objevuje v několika textech, popisují podrobněji v kapitole *Přínos reportérových práce pro česko-polské vztahy*

⁸⁸ citace z rozhovoru z M.Szczygiel: Agnieszka Wolny-Hamkalo: *Jestem krypto-Czechem*. Gazeta Wyborcza. 5. 9. 2007

4.3.6 „Kritika“ české kultury

Záměrně u této kategorie užívám slovo kritika v uvozovkách, neboť se v článcích nejedná tak úplně o kritické zhodnocení – jako například o filmovou či literární recenzi, ale spíše o v jiný příběh vložené doporučení na základě své vlastní zkušenosti s českou kulturou – konkrétněji – s uměleckým dílem. Jsou to články, které se svou délkou a formou vymykají „typickému stylu“ Szczygieła, jsou kratší, údernější, rychle začínají a rychle končí. **Pointa** je většinou velmi silná. Szczygiełovy „recenze“ jsou nejčastěji o dílech české kultury – o polských překladech českých knih či o českých filmech, které se dostaly do polské distribuce.

Názorným příkladem může být text **Przyjemny okupant (Milý okupant)** tedy recenze filmu Operace Dunaj, ve které srovnává jak rozdílný český a polský pohled na okupaci Československa v roce 1968, tak odlišné divácké přijetí filmu v Čechách a v Polsku.

4.4 Analýza formy

V této části zjišťuji, jaké formy zpracování ve svých textech Szczygieł využívá.

(Během této analýzy jsem se potýkala s problémem nejednoznačnosti žánrů – často je totiž problém rozpoznat, zda je daný publicistický text spíše reportáží nebo esejí, zda je více komentářem nebo fejetonem, Szczygieł totiž velmi často žánry podle svého záměrně propojuje a využívá z každého žánru určitý rys – což však dělá velice citlivě.)

Pro potřebu analýzy formy jsem Szczygiełovy články na základě žánrové podobnosti roztřídila do dvou (podobně velkých) skupin – tzv. **texty velkého formátu**⁸⁹, tedy delší literární, někdy až dokumentární reportáže a eseje a **texty kratšího formátu**, tedy komentáře, recenze a fejetony.

4.4.1 velký formát – reportáže a eseje s literárními rysy

Mezi texty tzv. velkého formátu jsem vyzorovala **čtyři základní formy**, kterých při psaní užívá: **Příběh, Průvodce /Cesta, Portrét a Rozhovor /Anketa**.

---

⁸⁹ při pojmenování jsem se inspirovala názvem rubriky Velký Formát v Gazetě Wyborcza

Příběh

Jedná se o formu, při které Szczygieł klade přibližně stejný významový důraz na osobnosti v textu, jako na prostředí a soustředí se na literární formu příběhu –

Příklad: **Dowód miłości (Důkaz lásky)**⁹⁰ – Formou příběhu líčí stavbu pomníku Stalina v Praze na Letenské pláni a o jejím tehdy utajeném pozadí. Jazykově i výstavbou zápletky má text nepochybně literární rysy, avšak tím, že díky svému investigativnímu přístupu odkrývá řadu nových, do té doby neobjevených faktů a ukazuje celou událost z originální perspektivy vidění, zůstává v reportážní sféře – jde tu hovořit o čisté formě literární reportáže.

Průvodce /Cesta

Forma průvodce neboli cesta se stylem více blíží „klasickému“ reportážnímu stylu, ale svým rozsahem opět dokazuje své literární ladění. Pomocí této formy zpracoval například průvodce po Praze: **Praga mgły wymaga (Praha si žádá mlhu)** nebo ji využil jako doplňkovou v textu o Davidu Černém **Wkurzacz czeski (Nasírač český)** (metoda průvodce čtenáře po umělcových sochách). Formu „Cesty“ využil například pro reportáž **Dobrej zabawy z papieżem (Dobře se bavte s papežem)**, ve které popisuje svou cestu na setkání s papežem Benediktem XVI., který navštívil Česko. Soustředí se více na samotnou cestu, než na informování z „místa“ papežské návštěvy, což dává textu opět literární vyznění.

Portrét

Portrét je vůbec nejčastěji využívaná forma zpracování, kterou Szczygieł využívá – literárně „portrétoval“ řadu českých osobností. V textu tvoří život dané osobnosti hlavní linii textu – popisuje její osudové okamžiky a životní zvraty a pro představení pozadí dané doby často tuto formu kombinuje s některou z dalších forem. Výběr některých portrétovaných osobností + druhá forma

Egon Bondy – portrét + příběh (historie a metoda přežití)

David Černý – portrét + průvodce

Lída Baarová, Helena Vondráčková – portrét + příběh (historie a metoda přežití)

---

⁹⁰ text byl zařazen do knihy Gottland, tzn. že je dostupný i v češtině

Karel Gott – portrét + průvodce + příběh

„Portrétuje“ nejen osobnosti – příkladem portrétu skupiny

Rozhovor /Anketa

Rozhovor jako rešeršní metoda je základní podmínkou pro napsání každé reportáže. Ovšem Szczygieł ji využívá také jako inovativní formu zpracování – vkládá do textu části rozhovorů „posbíraných“ při cestě za vlastním rozhovorem nebo místem jiné reportáže, hraje si s metodami, které žánr nabízí.

Formu rozhovoru využívá například v textu (již dříve citované) reportáže **Dobrej zabawy z papieżem (Dobře se bavte s papežem)**, ve které rozmlouvá s osobami při cestě vlakem, na nádraží, na místě návštěvy papeže a jejich citace vkládá do textu nebo je parafrázuje. Metodu „ankety“ můžeme najít například v textu **I jak się Państwu żyje bez Boga? (Jak se Vám žije bez Boha)**⁹¹, kdy se reportér ptá anketní otázkou šestice česků na jejich život bez náboženství.

4.4.2 kratší formát – komentář, fejeton, recenze

Komentář

V komentáři dodržuje specifika tradičního publicistického žánru. V jeho člancích o Česku je komentář zastoupen velice sporadicky. Charakteristické je pro ně využití ironie a silné pointy, kterou si může „půjčit“ z některých svých příprav pro další texty (Například citace, zážitky, historické povědomí, apod.).

Příklad komentáře: **O Polakach a Czechach zamiast przeprosin (O Polácích a Češích místo omluvy)** – krátký komentář k 40. výročí vpádu vojsk Varšavské smlouvy do Československa.

Fejeton

Střednědlouhé texty, jejichž hlavní téma na počátku působí jako banální nebo méně důležité, ale je to pouze dobře skrytý záměr, který může bystrý čtenář později (nebo až na konci) v textu odhalit. Z analyzovaného období fejetony publikoval nejvíce během roku 2009. Příklad fejetonu:

---

⁹¹ plné znění textu v přílohách

Polska wyprzedziła Czechy (Polsko předběhlo Čechy), ve kterém metodou otázky „Co všechno mají Češi? Mají nekrvavou historii, mají prezidenta Havla, mají literaturu, mají,....atd.“ vtípně glosuje otevřenost české společnosti vůči homosexuálům.

Recenze

Szczygiełovy recenze nejsou typickými publicistickými recenzemi s charakteristikou jim náležící, ale spíše osobními doporučeními vybraných českých uměleckých děl – výstav, knih, filmů (v obsahové analýze zahrnují tématem „Kritika české kultury“). Příkladem formy takové „recenze/doporučení“ může být text *Prezydent*, který pozůstal człowiekiem (Prezident, který zůstal člověkem), ve které se zabývá dokumentárním filmem *Občan Havel*. Často se tato forma prolíná s některou z předchozích.

4.5 Stereotypy Čechů v člancích

Szczygieł ve svých textech velice dobře pracuje se stereotypy. Nejčastějšími, které užívá, jsou tyto:

1. stereotyp: Češi – národ zbabělců – „Čecháčci“
2. stereotyp: Češi – neznabozi, ateisti, nic jim není svaté
3. stereotyp: Češi – pijáci piva
4. stereotyp: Čech – Švejk“
5. stereotyp: Češi – „smějící se bestie“⁹²

Podle odborné studie *Czech in the Pole's eyes – About the reconstruction of the stereotype*. Michała Łuczyńskiego, jsou to jedny **je základních stereotypů**, jaké o nás Poláci mívají. Na otázku zda takoví opravdu jsme, nebo nejsme, Szczygieł ve svých textech odpovídat nechce – staví do protikladu různé české přístupy a ukazuje, že náš národ není černobílý. Stereotypy totiž nechce přelámat, ve svých textech na ně ale poukazuje, často je zjemňuje a staví do protikladu rozdílné přístupy.

Uvědomuje si, že stereotypy existují a že svoji dobrou funkci plní tehdy, pokud si je uvědomujeme a pochopíme společensko-historické souvislosti s nimi spojené.

---

⁹² využívá v několika textech. Je to přirovnání, které vyslovil Heydrich, ale zpopularizoval Hrabal.

5 Ohlas Szczygiełových „českých” článků a reakce čtenářů

Mariusz Szczygieł byl během své téměř pětadvacetileté novinářské kariéry za svou práci mnohokrát oceňován (viz. dřívější oddíl Gottland: úspěchy doma i ve světě), jeho reportážská práce je ceněna mezi polskými i světovými novináři. Hanna Krall, Szczygiełova dlouholetá učitelka reportáže, kolegyně a dnes velmi dobrá přítelkyně, práci svého žáka sledovala od počátku jeho kariéry velice pozorně a dnes o něm říká: „*Mariusz v žurnalistice dokázal cosi, na co jsem nejdříve hleděla z údivem, téměř s pohoršením, a potom z podivem. Překročil hranici reportáže a vkročil v revír literatury, která byla dosud počítána za literaturu krásnou.*“⁹³

Celkově velice pozitivní polské i světové reakce – jak u recenzentů, tak mezi čtenáři – zaznamenala kniha Gottland.

5.1 Polské reakce

Výběr z polských recenzí knihy Gottland:

„*Gottland*” Mariusze Szczygiela je knihou, za kterou by měl dostat čestné občanství České republiky [...] Ta skvěle zkomponovaná kniha je výsledkem několika let práce, desítek rozhovorů, návštěv a četby. Szczygieł se dostal k mnoha dokumentům, které se před ním nedostaly do rukou ani českým novinářům. Přišel na stopu neobvyklým a zapomenutým postavám, jako například na stále v Praze žijící sestřenicí Kafky. A přitom, když poznal Česko skrz naskrz, neztratil svůj originální přístup.“⁹⁴

Aleksander Kaczorowski, novinář Gazeta Wyborcza

„*Mariusz Szczygieł se proslavil reportáží o onanizmu a moderování televizního show „Na každý temat” [...], po četbě „Gottlandu” je možné směle říci, že hříchy mládí jsou vykoupené.*“⁹⁵

⁹³ Maria Barcz: *O wiek cię nie pytam*. Styl.pl. (citace - vlastní překlad) článek dostupný z WWW: <http://www.styl.pl/magazyn/reportaz/news-o-wiek-cie-nie-pytam,nld,64428>

⁹⁴ Aleksander Kaczorowski: *Gottland – recenzja*, Gazeta Wyborcza. 23.10.2006, citace - vlastní překlad

⁹⁵ Wiesław Chełminiak: *Kufel pełen łez*. Wprost, 19.11.2006, citace - vlastní překlad

Wiesław Chełminiak, novinář názorového týdeníku Wprost

„Té knize je možné se pouze poklonit. A zároveň litovat, že dosud nikdo nepohlédl na PRL takových způsobem, jako Mariusz Szczygieł na komunistickou minulost Čech.“⁹⁶

Krzysztof Masłoń, novinář polského deníku Rzeczpospolita

Výběr z reakcí polských osobností

„Moudrá, zajímavá a potřebná kniha. Prostřednictvím příběhů o lidských osudech vypráví Szczygieł o složitých dějích našich jižních sousedů. Fascinován neopakovatelnou českou kulturou a jejími obyčejí, smyslem pro ironii, humor i sarkasmus, připomíná česká setkávání s „dějinami utrženými ze řetězu“. Čtete ta vyprávění s prizmatem našich vlastních osudů, což činí četbu ještě poutavější. Osudy měli jsme podobné, ale přece velmi jiné. Velmi vzrušující kniha.“⁹⁷

Adam Michnik, šéfredaktor deníku Gazeta Wyborcza

„Skvělá kniha. Děsivě depresivní panorama českých osudů 20. století. To, co mě vždy přitahovalo na českých osudech, je neustálá, dynamická, tragická a zároveň směšná nejednoznačnost. Mariusz Szczygieł vychází z tradice polské reportáže a svojí metodu uplatňuje přesně na té nejednoznačné českosti.“⁹⁸

Agnieszka Holland, polská režisérka

Reakce polských čtenářů

Reakce polských čtenářů na Szczygiełovy články jsou rozdílné – ale převažuje část, která mu posílá osobní pochvalné a děkované dopisy a e-maily⁹⁹ (především po vydání knihy Gottland počet těchto reakcí v reportérově e-mailové schránce ještě vzrostl), druhá část je po publikování textů s trochu provokativnějším obsahem (například u těch, které se dotýkající víry a církve) rozrušena a přímo „zuřivě“ diskutuje na internetových diskuzních fórech. Velkou diskuzi vyvoval text **Jak się Państwu żyje bez Boga? (Jak**

⁹⁶ Krzysztof Masłoń: Mariusz Szczygieł w „kafkarnie”. Rzeczpospolita, 6-7.01.2007, citace - vlastní překlad

⁹⁷ vlastní překlad polského textu, příloha polského vydání knihy Gottland

⁹⁸ vlastní překlad polského textu, příloha polského vydání knihy Gottland

⁹⁹ informace z mé osobní korespondence s reportérem

se vám žije bez Boha?)¹⁰⁰ Na internetovém diskuzním fóru k článku (forum.gazeta.pl) čtenáři zanechali během listopadu 2007 více než 320 komentářů. Názory na reportáž se rozcházejí (příklad některých titulků: „*Já znám několik velice nábožensky založených Čechů*“/„*Nesnáším Szczygła*“/ „*Moudří Češi*“/ „*Víra je pro slabé lidi.*“/ „*Ateismus po česku*“ / „*Přece v Polsku jsou také ateisti!*“¹⁰¹, ale z vzorku komentářů, které jsem četla lze usoudit, že Szczygieł dosáhl zamýšleného – především rozvířil diskusi v polských vodách a ukázal, že ne všichni Češi jsou stejní.

Výběr z reakcí polských čtenářů – osobní e-maily¹⁰²

Konkrétní čtenářské reakce mi poskytl přímo Mariusz Szczygieł ze své osobní e-mailové korespondence. Tyto texty jsem nepřekládala, ponechávám originální verzi. Výběr přikládám pro ilustraci do přílohy.

5.2 České reakce

Českému publiku je dostupný (nepočítám samozřejmě osoby ovládající polštinu) pouze výběr reportérové tvorby, tedy soubor reportáží z let 2002-2006, které reportér vybral do knihy Gottland. Ihned po svém vydání, v lednu 2007, se stala jednou z třech nejlépe prodávaných knih v Česku – a to vedle knih Dana Browna a Güntera Grasse. České recenze byly všechny bez výjimky pochvalné.

Výběr z českých recenzí Gottlandu

„Jedna z předností reportáže je možnost uplatnění subjektivního pohledu a využití ironie a černého humoru bez nutnosti autorova explicitně vyjádřeného hodnocení a historické preciznosti. Szczygieł vedle sebe klade historická fakta spolu s nejbanálnějšími informacemi, čímž dociluje jednak reportážního napětí a poutavosti,

---

¹⁰⁰ článek jsem umístila do přílohy

¹⁰¹ vlastní překlad titulků vybraných komentářů z internetového fora gazeta.pl, celá diskuze dostupná z WWW:

http://forum.gazeta.pl/forum/w,521,51678490,,I_jak_sie_Panstwu_zyje_bez_Boga_Ateizm_po_czesku.html?s=4

¹⁰² Výběr polských reakcí z osobní e-mailové komunikace Mariusze Szczygieła, který souhlasil s užitím pro studijní účely i s následným využitím v mé bakalářské práci. Nezveřejňuji e-mailové adresy, jména, ani žádné jiné kontakty. Pouze pohlaví autora textu a stručnou charakteristiku – společenské zařazení.

jednak neupadá do pokušení tvořit historické studie a jednak se mu mistrně daří rozbít černobílý pohled tak často uplatňovaný při hodnocení lidských skutků a dějinných událostí. Přesto však nepozbývá kritické britkosti a mnohdy trpkého sarkasmu a přináší informace historicky zajímavé, často v Čechách neznámé, získané z archivních materiálů, tiskovin či rozhovorů, které dosud zájem českých historiků a novinářů nevzbudily.¹⁰³

Kateřina Pípová, Tvar

„Osudové i groteskní příběhy Čechů se autorovi hodí k širší úvaze nejspíš proto, že jsou mnohoznačné a překvapivé jako židovské anekdoty. Možná v nich jako Polák nalézá inspiraci, protože nejsou černobílé. A v každém případě je schopen si od nich udržet odstup, protože je pozoruje zvenku.“¹⁰⁴

Tereza Brdečková, Respekt

„Ateistické Čechy jako Gottland, země boží? Až v polovině knihy polského novináře Mariusze Szczygiela (česky „stehlík“) dojde k odhalení metafory, prosté a výstižné. Muzeum Karla Gotta v Jevanech. Muzeum zapomnění.“¹⁰⁵

Jiří Peňás, Týden

„Poláci se od Szczygiela dozvídají ledacos, co netušili. Třeba dodnes ne všichni vědí, že obuvnická mocnost Baťa je rodem z českých zemí. A pokud to tuší, považují často za její rodiště Prahu, nikoliv Zlín. Takže docenění dojde nejen hlavní město, kde se samozřejmě většina dějů soustřeďuje.“¹⁰⁶

Václav Burian, Lidové noviny

České čtenářské reakce

Přesto, že kniha byla podle prvotního reportérova záměru určena pro polského čtenáře, po českém vydání dostává Mariusz Szczygiel řadu reakcí – většinou pochvalných – od

---

¹⁰³ Kateřina Pípová: *Polské zlato*. Tvar

¹⁰⁴ Tereza Brdečková, Respekt

¹⁰⁵ Jiří Peňás: *Země božího zapomnění*. Týden 29.10.2009

¹⁰⁶ Václav Burian: *V zemi náhradních božstev*. Lidové noviny, 24.2.2007

českých čtenářů. Stejně jako u polských reakcí mi konkrétní čtenářské reakce mi poskytl přímo Mariusz Szczygieł ze své osobní e-mailové korespondence a výběr přikládám pro ilustraci do příloh.

5.3 Evropské reakce

Díky ocenění, která během uplynulých let reportér obdržel a která mu tak zvedla evropskou prestiž, o vydání knihy *Gottland* projevila zájem řada evropských vydavatelství. Recenzenti v evropském tisku reagují obecně velice příznivě.

Výběr z evropských recenzí *Gottlandu*¹⁰⁷

„Tak jak Mariusz Szczygieł vytváří z jednotlivých fragmentů, dialogů a náhodných událostí i anekdot své ironické, zábavné a pak zase smutné koláže, je možné nazvat jediné virtuositou – to je opravdová lekce literární reportáže.“¹⁰⁸

Martin Pollack, rakouský novinář, bývalý reportér Der Spiegel a překladatel polské literatury do němčiny

„To není knížka, to je klenot.“

Le Figaro

„Velká literatura schovaná pod pláštěm reportáže.“

Wiener Zeitung

„Haluginogenní pohádky plné nekklidu.“

Libération

„Szczygieł vypráví mistrně.“

Neuer Zürcher Zeitung

„Ukazuje pravý komunismus.“

Frankfurter Allgemeine Zeitung

---

¹⁰⁷ vlastní překlad citací, citace vybrány z přílohy nového, upravené polského vydání, vydavatelství Czarne, Wolowiec 2010

¹⁰⁸ Citace z doslovu k německému vydání, přeloženo z polského překladu Angeliky Kuźniak, polský překlad doslovu dostupný z osobní reportérovy strany: [http://www.mariuszszczygiel.com.pl/285,-gottland-\(wersja-niemiecka\)/poslowie](http://www.mariuszszczygiel.com.pl/285,-gottland-(wersja-niemiecka)/poslowie)

6 Přínos reportérovy práce pro polsko-české vztahy

Szczygielovy texty mají i přes svoji specifickou formu většinou méně či více skrytý **vzdělávací účinek** – Szczygiel prostřednictvím svých textů přináší Polákům nová, často neznámá fakta, které zasazuje do kulturně-historického kontextu. Díky tomu, že z velké části píše o tématech v Polsku dosud nepopsaných, má opravdu velké pole působnosti – může si dovolit využít různé formy zpracování, kombinovat odlišné typy přístupu k tématu, může provokovat a stavět proti sobě rozdílné české a polské myšlení. I když se jak říká „Polákem tak úplně být necítí“, díky své národnosti dokáže ukázat české příběhy a české osudy z jiné perspektivy, než by to udělat český novinář.

Ve svých textech se zastavuje nad **vzájemnými česko-polskými a polsko-českými konfrontacemi**, ukazuje ty tradičně zažitě a odhaluje ještě nepopsané stereotypy o našich národních povahách. Na základě popisování českých osudů odhaluje **tzv. českou metodu neboli „český způsob přežití“**, tedy soubor nějakých kulturních vzorců chování, které náš národ využívá v nepříznivých podmínkách – když je pod režimním tlakem nebo ve válečném stavu. Český způsob přežití konfrontuje s polským, ale neříká, která metoda je správná nebo lepší, dává čtenáři svobodnou možnost utvoření si vlastního názoru. Pochopení české metody přežití je podle něho klíčem k poznání české kultury.

Jeho práce je přínosem nejen **v oblasti popularizace Česka a české kultury v Polsku**, ale díky úspěchům a překladům do cizích jazyků také **propaguje Česko a českou kulturu i v dalších evropských státech**. V neposlední řadě svou prací **nastavuje zrcadlo nám**, samotným Čechům. Jeho práce již přispěla a věřím, že ještě v budoucnu přispěje **ke sblížení našich (nejen) české a polské kultury**.

7 Závěr

Tato bakalářská práce přinesla dosud nezpracované téma: představila biografii a práci polského novináře Mariusze Szczygieła v polském deníku Gazeta Wyborcza a zkoumala česká témata, o kterých novinář píše. Szczygiełova témata – především **české osobnosti a česká společnost** ale také **česká historie, tzv. „český způsob přežití“, česko-polské konfrontace a kritika české kultury** – jsou nosným materiálem jeho velice precizní novinářské rešeršní práce, jejíž výsledky poté zuročuje ve formě zpracování svých textů.

Szczygiełovy texty se dají rozdělit do dvou skupin podle žánrové formy – na **dlouhé reportáže s literárními rysy a kratší texty** (fejtony, komentáře, rozhovory) - s tímto rozdělením je spojená odlišná novinářská metoda zpracování. **Dlouhé reportáže s literárními rysy** Szczygieł zahrnul do knihy Gottland, jež byla přeložena do několika jazyků a přinesla reportérovi evropský ohlas.

Práce mimo jiné odhaluje polský fenomén – **polskou reportážní školu**, představuje její hlavní představitele a tradici **tzv. polské literární reportáže**, žánru, který se v českých podmínkách spíše neobjevuje a který by si určitě zasloužil v českých podmínkách větší pozornosti.

Fakt, že se práce Mariusze Szczygieła setkává s **pozitivními ohlasy a úspěchy nejen v Polsku, ale i na evropské úrovni** dokazuje, že má jeho práce smysl. Jeho práce je přínosem nejen **v oblasti popularizace Česka a české kultury v Polsku**, ale díky úspěchům a překladům do cizích jazyků také **propátorem české kultury v dalších evropských státech**.

Vzhledem k tomu, že toto téma ještě dosud v českých podmínkách nikdo nezpracoval, jsem přesvědčena, že práce může být dobrým návodem nebo můstkem k další odborné práci.

8 Resumé

Cílem práce bylo zkoumat dosud nezpracované téma: *Česká témata v práci polského novináře Mariusze Szczygiela v polském deníku Gazeta Wyborcza 2002–2009*. Témata, kterými se ve své práci zabývá (české osobnosti, česká společnost, česká historie, tzv. „český způsob přežití“, česko-polské konfrontace a kritika české kultury) jsou základním materiálem pro jeho specifickou formu žánrového zpracování (dlouhé reportáže s literárními rysy, ale také kratší texty). Popis tradice polské reportážní školy a tzv. polské literární reportáže ukazuje na fakt, že je to žánr, který se v českých podmínkách spíše neobjevuje. Fakt, že má jeho práce smysl, dokazuje řada pozitivních ohlasů a úspěchů (především knihy Gottland). Szczygiel tak svými texty pomáhá popularizovat Česko a českou kulturu nejen v Polsku, ale díky překladům do cizích jazyků také v dalších evropských zemích a staví zrcadlo také nám samotným Čechům.

9 Summary

The aim of this thesis was dealing with topic *Czech topics in articles of Mariusz Szczygieł in the Polish daily paper Gazeta Wyborcza 2002–2009*. That topic was not been described till this times. These topics, Mariusz Szczygieł focuses on (Czech celebrity, Czech society, Czech history and Czech „way of journey of surviving“, Czech-Polish confrontation and critics of Czech popular culture, is the base of his specific style of reporting (very long reportage with literary characters and also, short publicistic texts)

Describing of tradition Polish school of reportage and, so-called Polish literary reportage, shows us the fact that this kind of reporting is not so often in the Czech surroundings. A lot of popularity of his articles (especially his book *Gottland*) not only in Poland, but also in the „European journalistic space“ means that his work is valuable. Thanks to translations into the other languages Szczygieł helps to popularize Czech republic and Czech culture not only in Poland, but also in the other European countries and finally, shows us, our Czech culture in the another perspective.

10 Použitá literatura a použité zdroje

10.1.1 Seznam odborných publikací

ANTCZAK, Jacek. *Reporterka. Rozmowy z Hanną Krall*. Warszawa: Rosner i Wspólnicy, 2007. 167 s. ISBN 987-83-60336-15-1

BEREŚ, Witold. *Czwarta władza. Najważniejsze wydarzenia medialne III RP*. Warszawa: Prószyński i S-ka, 2000. 420 s. ISBN 83-7255-415-3

Kolektiv autorů: *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. Praha : Libri, 2002. 240 s. ISBN 80-7277-108-6

Kolektiv autorů: *20 lat Nowej Polski w reportażach Mariusza Szczygła*. Wołowiec: Wydawnicwto Czarne, 2009. 468 s. ISBN 978-83-7536-143-8

ŁUCZYŃSKI, Michał. *Czech in the Pole's eyes – About the reconstruction of the stereotype*. Publikace dostupná z CEEOL: Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com, 2009

Mc QUAIL, Denis: *Úvod do studia masové komunikace*. Praha : Portál, 2009, 639 s. ISBN 978-80-7367-574-5

REIFOVÁ, Irena a kolektiv: *Slovník mediální komunikace*. Praha : Portál, 2004, 327 S. ISBN 80-7178-926-7

SZTOKFISZ, Marta. *Cena sławy*. Warszawa: Bertelsmann Media Sp. z o. o, 2000, 241 s. ISBN 83-7227-654-4

SZCZYGIEŁ, Mariusz. *Gottland*. Praha: Dokořán, 2007, 222 s. ISBN 978-80-7363-142-0

SZCZYGIEŁ, Mariusz. *Niedziela, która zdarzyła się w środę*. Warszawa: Studio Emka, Wydawnictwo Sp. z o.o., 1996, 180 s. ISBN 83-86681-20-9

REMUSZKO, *Początki a okolice*. Warszawa: Oficyna wydawnicza Volumen. 2003. 196 s. ISBN 83-7233-091-3

VYKOUKAL, Jiří. *Visegrád: možnosti a meze středoevropské spolupráce*. Praha: Dokořán, 2003. 406 s. ISBN 80-86569-34-9

Kolektiv autorů: *Analýza obsahu mediálních sdělení*, Karolinum, Praha 2004. ISBN 80-246-0827-8

10.1.2 Kvalifikační práce

Stereotypy v myšlení a jazyce v české a polské společnosti s důrazem na stereotypy národní [rukopis] / Iveta Caleková ; ved. dipl. práce Renata Rusin-Dybalska . Praha: Univerzita Karlova (Praha). Filozofická fakulta. Ústav slavistických a východoevropských studií, 2005

Oddělení reportáže v deníku Gazeta Wyborcza – historie, autoři, tvůrčí dilemata [rukopis]/ Mariusz Szczygieł; Warszawa: Uniwersytet Warszawski. Fakulta žurnalistiky a politických věd, 2000

10.1.3 Seznam použitých článků

Seznam analyzovaných článků Mariusze Szczygiela

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Życie jest mężczyzną. Gazeta Wyborcza : Wysokie obcasy, 15.12.2001, 293.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Śpiewać to za mało. Gazeta Wyborcza : Gazeta Świąteczna. 16.2.2002

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Bata szewc świata. Gazeta Wyborcza : Duży format, 13.6.2002, 136.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Bary i cokoły. Gazeta Wyborcza : Gazeta Świąteczna. 15.6.2002, 138.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Kochaneczek. Gazeta Wyborcza : Duży format. 22.8.2002, 195.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Pani pod specjalnym nadzorem. Gazeta Wyborcza : Wysokie obcasy, 24.8.2002, 197

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Mein Gott. Gazeta Wyborcza : Opinie. 29.8.2002, 201.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Grzeszny Gott. Gazeta Wyborcza : Duży format. 13.2.2003, 37.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Egon Kisch traci głowę. Gazeta Wyborcza : Duży format. 27.3.2003, 73.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Film się musi kręcić. Gazeta Wyborcza : Duży format 8.5.2003, 106.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Adwokaci czeskości. Gazeta Wyborcza : Gazeta Świąteczna, 17.5.2003, 114.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Cudowna sobota. Gazeta Wyborcza : Duży format. 18.6.2003, 141.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Tylko kobieta. Gazeta Wyborcza : Duży format .16.8.2003, 190.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Praga Mgły wymaga / Osobisty przewodnik po Pradze. Gazeta Wyborcza : Turystyka. 15.11.2003, 266.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Dowód miłości. Gazeta Wyborcza : Duży format. 23.2.2004, 45.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Dożywotni idol. Gazeta Wyborcza : Duży format. 15.3.2004, 63.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Praga w kieszeni. Gazeta Wyborcza : Turystyka. 30.4.2004, 102.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Życie? To chce klid. Gazeta Wyborcza : Dzień dobry, Europo. 1.5.2004.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Pisarz pod specjalnym nadzorem. Gazeta Wyborcza : Kultura. 18.5.2004, 115.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Halina Pawłowska, czeska Bridget Jones. Gazeta Wyborcza : Wysokie obcasy. 5.3.2005, 54.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. I jak się państwu żyje bez Boga? Gazeta Wyborcza: Duży format.6.11.2005, 259.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Lowca tragedii. Gazeta Wyborcza: Duży format. 20.3.2006

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Krótka historia czeskiego plastiku. Gazeta Wyborcza : Kultura. 12.5.2006, 110.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Pani Neimitacja. Gazeta Wyborcza : Gazeta Świąteczna. 14.10.2006, 241.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Zapaliło się łóżko. *Gazeta Wyborcza* : *Gazeta na majówkę*. 28.4.2007, 100.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Prezydent, który pozostał człowiekiem. *Gazeta Wyborcza* : *Kultura*. 21.8.2007, 194.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Wkurzacz czeski. *Gazeta Wyborcza*: *Duży format*. 11.8.2008, 187.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. O Polakach i Czechach – zamiast przeprosin. *Gazeta Wyborcza* > *Z drugiej strony felieton*. 21.8.2008, 195.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. A sikajcie sobie na Czechy. *Gazeta Wyborcza* > *Z drugiej strony felieton*. 15.1.2009, 12.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Havel Wielki miły człowiek. *Gazeta Wyborcza* : *Kultura*. 30.4.2009, 101.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Akt czeski. *Gazeta Wyborcza*: *Duży format*. 4.5.2009, 103.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Filozofia włosów. *Gazeta Wyborcza*: *Kultura*, książki. 14.5.2009, 112

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Jak rozebrali się Czesi. *Gazeta Wyborcza*: *Duży format*. 20.8.2009, 194.

SZCZYGIEŁ, Mariusz. Dobrej zabawy z papieżem. *Gazeta Wyborcza*: *Duży format*. 8.10.2009, 236.

Další použité články

BRDEČKOVÁ, Tereza. *Zajímá mě, co je to být hrdinou*. *Respekt* 21/2008

BURIAN, Václav. *V zemi náhradních božstev*. *Lidové noviny*. 24.2.2007

HAMKALO, Agnieszka. *Jestem krypto-Czechem*. *Gazeta Wyborcza*. *Kultura*. 6. 9. 2007

CHEŁMINIAK, Wiesław. *Kufel pełen łez*. *Wprost*. 19.11.2006

KACZOROWSKI, Aleksander. *Gottland – recenzja*, *Gazeta Wyborcza*. 23.10.2006

KASPRÓW-ZALEWSKA. *Od nędzy do pieniędzy*. *Rzeczpospolita*. 8.5.1999

KLIM, Andrzej. *Gwałcę tekst*. *Press* 8/07

KOLEKTIV. *Okrągły Stół, czyli gra o Polskę*. *Newsweek*. 2.2.2009.- rozhovor s Lechem Kaczyńským

MASŁOŃ, Krzysztof. *Mariusz Szczygieł w „kafkarnie”*. *Rzeczpospolita*, 6-7.01.2007

PEŃÁZ, Jiří Peňás: *Země božího zapomnění*. *Týden*. 29.10.2009

SZCZYGIEŁ, Mariusz. *Polska v ogłoszeniach*. *Gazeta Wyborcza*, 1993

SZCZYGIEŁ, Mariusz. *Vezmi nás do diamantu*. *Gazeta Wyborcza*, 1996

SZCZYGIEŁ, Mariusz. *Onanizm polski*. *Gazeta Wyborcza*. 17.7.1993

SZCZYGIEŁ, Mariusz. *Mých 20 let svobody*. MF Dnes. 10.10.2009
SZCZYGIEŁ, Mariusz. *Zbite lustro*. Polityka 33/2001.
SZCZYGIEŁ, Mariusz. Jak se vám žije bez Boha? Listy 2/2007 (překlad Helena Stachová)
VAVROUŠKA, Petr. *Češi, má láska*. Reflex 41/2009
ZABOREK, Dariusz . *Talk-show umiera?*. Příloha GW, Gazety Telewizyjna. 20.07.2001

10.1.4 Seznam internetových zdrojů

<http://www.mariuszszczygiel.com.pl/>
<http://www.gazeta.pl>
<http://wyborcza.pl/>
<http://www.millwardbrown.com/pl/>
<http://www.zkdp.pl/index.php>
<http://www.newsweek.pl/artykuly/sekcje/exclusive/okragly-stol--czyli-gra-o-polske-.36166,4>
http://www.agora.pl/agora_pl/11,66385,5097079.html
<http://www.poland.gov.pl/Literatura,210.html>
<http://newarch.rp.pl/artukul/7178.html>
<http://new-arch.rp.pl/artukul/17288.html>
http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=Adam_Michnik
http://www.agora.pl/agora_pl/11,66385,5097079.html
<http://wyborcza.pl/1,93056,604939.html>
http://niniwa2.cba.pl/gazeta_wyborcza_i_agora.htm
<http://www.institutr.pl/cmsms/uploads/dokumenty/statut.pdf>
http://www.polsat.pl/O_Nas,2860/Historia,2863/index.html
http://www.polsat.pl/O_Nas,2860/Historia,2863/index.html
www.encyklopedia-solidarnosci.pl
<http://www.styl.pl/magazyn/reportaz/news-o-wiek-cie-nie-pytam-czesc-iii.nId,64430>

11 Seznam příloh

Příloha č. 1: Mariusz Szczygieł (2x fotografie)

Příloha č. 2: Tabulka tematické analýzy (tabulka)

Příloha č. 3: Plné znění reportáže Jak se vám žije bez Boha? (reportáž)

Příloha č. 4: Polské čtenářské reakce (text)

Příloha č. 5: České čtenářské reakce (text)

Příloha č. 6: Plné znění rozhovoru s Mariuszem Szczygiełem, Respekt (rozhovor)

12 Přílohy

Příloha č. 1: Mariusz Szczygiel (2x fotografie)

Fotografie Mariusze Szczygiela (autor: Agencja Gazeta)

Mariusz Szczygiel a Hanna Krall (autor: Artur Wesowski)

TÉMA /NÁZEV ČLÁNKU	PRAHA	ČESKÉ OSOBNOSTI	ČESKÁ HISTORIE/ „ČESKÝ ZPŮSOB PŘEŽITÍ“	ČESKÁ SPOLEČNOST, ČESKÉ MYŠLENÍ	ČESKO-POLSKÉ KONFRONTACE	KRITIKA ČESKÉ KULTURY
Život je chlap	•	••	•	•		
Zpěv nestačí		••	•			
Ani kroku bez Bati		••	••	•		
Bary a pedestaly	•	••	•			
Miláček		••	••			
Ostře sledovaná paní		••		•	•	
Mein Gott				••	•	•
Hříšný Gott	•	••				
Egon Kisch ztrácí hlavu		••	•	•		
Film se musí točit	•	••	••		•	
Právníci češství			•	••		•
Zázračná sobota	•			••		
Jen žena		••	••	•		
Praha si žádá mlhu	••		•	••		
Důkaz lásky	••		••	•		
Doživotní idol	•	•		••		
Praha v kapse	••					••
Život? To chce klid.	•	•	•	•	•	
Halina Pawłowska, česká Bridget Jones		••		•		•
A jak se vám žije bez Boha?			•	••	••	
Lovec tragédií		•	••	•		
Krátká historie českého plastiku	•	••	••	••		
Paní Neimitace	•	•	•	•		
Vzplanula postel	•	••	•			•
Prezident, který zůstal člověkem		••	•	•	•	••
Nasírač český	•	••	•	•	•	•
O Polácích a Češích – místo odpuštění			•		••	
A čurejte si na Čechy		••		•		
Havel Velký milý člověk		••	•	•		
Český akt				••	•	
Filozofie vlasů	••				•	••
Jak se Češi svlékli				••	••	
Dobře se bavte s papežem	•			•	••	
Vejde pana Housky		•	•	••	•	•
Dětské knížky?				•		••
Polsko předběhlo Čechy	•			•	••	
Vyoutujte se				•	•	
Milý okupant				•	•	••
Nedobrodružství nevojáka Švejka		•			•	•
Podvodník	•	•		•	•	
Válka a výron			••	••	•	
Poměr téma hlavní/vedlejší ••/•	4/14	17/7	8/15	11/20	5/14	5/7
CELKEM počet článků	22	41	31	42	24	17
% CELKEM	12,5%	23,2%	17,5%	23,7%	13,6%	9,6%

Příloha č. 3: Plný text reportáže A jak se vám žije bez Boha?

(český překlad: Helena Stachová, zveřejněno v dvouměsíčníku Listy 2/2007)

Mariusz Szczygieł

A jak se vám žije bez Boha?

Autor této reportáže se divil: Proč chcete tisknout ode mě něco, co o sobě sami víte? – Možná víme, ale nevíme přesně, jak se v této věci jevíme blízkým sousedům, jak vypadáme v jejich zrcadle. – Nechal se přesvědčit a reportáž z Česka, napsanou pro polský deník Gazeta Wyborcza, pro nás spolu s překladatelkou jen mírně upravil. -red-

Tramvaj jela podél Vltavy a blondýnce v hlubokém výstřihu poskakoval velký křížek. Na zastávce přistoupila brunetka se šesti kroužky v nose, prohlédla si šperk té druhé a vypálila:

„Co je to?“

„Kristus na kříži, stříbrný! Dala mi ho babička.“

„A ty toho umrlce chceš nosit?“

„Vždyť je hezký!“

„Jenomže mrtvý. To ti babička nemohla dát Buddhu? Ten je aspoň veselejší. Copak může někdo nosit nebožtíka!? Až mě z toho mrazí!“

„Jenže mně se líbí a hodí se mi k té blůzce.“

Bůh v Česku

Češi i sobě sami říkají, že jsou nejateističtějším národem světa.

Asi 30 % se jich přiznává k nějakému vyznání. (Devět z deseti z nich jsou katolíci.) Dvě třetiny obyvatelstva se hlásí k ateismu, ale všeobecně se říká, že tak asi 1 % Čechů tvoří uvědomělí ateisté, odmítající existenci Boha, o němž něco vědí. Valné většině obyvatelstva je náboženství lhostejné a nestojí za to se jím zabývat.

Václav Malý, pražský biskup, křtí ve své farnosti pět dětí ročně. Přiznává, že to není situace pro české kněze typická. „Já mám více křtů prostě proto, že jsem známý.“

Dnešní neoblíbenost katolické církve v Česku se vysvětluje dlouhotrvající nevraživostí této církve k Janu Husovi (který zosobňuje češství, díky husitskému vojsku byl zachráněn národ) a odporem národa vůči rakousko-uherské monarchii (katolictví zosobňuje národní útlak, vzpoura proti císaři byla vzpourou proti církvi). Po vzniku samostatného Československa odešly v letech 1918–1920 z římskokatolické církve stovky kněží. A v

rámci „odrakouštění“ se v celé zemi začala pro mrtvé stavět krematoria, aby nebyli pochováni podle katolické tradice.

Alternativní Bůh

Mnoho Čechů dnes pěstuje alternativní duchovno. Starosta pražské čtvrti Holešovice byl dokonce patronem setkání buddhistického lámy s obyvateli. Bývalý premiér Miloš Zeman veřejně prohlašoval, že o víkendů jezdí do přírody objímat stromy (kontakt se stromy je stále populárnější), a nemyslel to jako žert. Jedna z nejznámějších hereček Květa Fialová (75), která propaguje buddhismus, tvrdí, že katolická církev po pádu komunismu nezažívá obrodu právě proto, že příliš připomíná komunismus. „Zákazy, příkazy! Češi ihned pochopili, že je to totalitní organizace,“ říká.

Mluvíme prostě o zemi, kde většina lidí žije s pocitem, že křesťanský Bůh toho mnoho nedokáže.

Čeští ateisté odpovídají na otázku polských katolíků:

Jak se vám žije bez Boha? (V závorce uvádím jejich odpověď.)

1. Eva Pavlová, 45 let („Normálně.“), vzdělání středoškolské, účetní, dcera veterináře a diplomované zdravotní sestry, vdaná. Matka se jí svěřila, že si dvakrát dala přerušit těhotenství, Evu si dovolili, až teprve když dostali byt. Pamatuje si, že měli doma Vademecum lékaře ateisty. Eva otěhotněla ve stejnou dobu jako její matka, tedy ve 22 letech a také někdy kolem Nového roku. Dítě nechtěla, ale nedala by si ho vzít. „To nemá nic společného s žádnou vírou, protože já na duši nevěřím. Ale nesnesla bych pomýšlení, že život, který je ve mně, byl zavražděn,“ říká. A dodává, že počet potratů klesl v Česku před 10 lety o 80 %. Protože se antikoncepční prostředky začaly užívat všeobecně. Když se její malá Anička zeptala, kdo je ten pán, co tu visí na kříži, řekla jí, že tak jako na hradech bydlí královny, v kostelech bydlí Ježíš Kristus. A že je to taková pohádka. Někteří dospělí jí věří. „Upřímně řečeno, jinak bych to nedovedla vysvětlit ani dospělému,“ přiznává Eva.

2. Milan Bílý, 27 let („Bezva.“), vzdělání vysokoškolské, provádí po Praze polské zájezdy, svobodný, hraje na kytaru, každou sobotu se chodí bavit do klubu. S náboženstvím neměl nikdy žádný kontakt. Babička byla před válkou komunistkou a napsala populární sentimentální román. Oddat se Bohu podle něho znamená nevědět si rady se životem. „Na tom samozřejmě není nic špatného,“ poznamenal. Milan se domnívá, že Češi nemohou přijmout žádné náboženství, protože jsou příliš velkými individualisty. Každé tři měsíce dává dobrovolně krev. „Jednou ji třeba budu potřebovat i já,“ vysvětluje mi. Jde mu na nervy, když se ho Poláci, s nimiž se stýká, pokoušejí přesvědčit, že když není věřící, neuznává žádné hodnoty. Pokrytectví nesnáší. Kdysi byl v Čenstochové se dvěma Polkami. Očividně měly chuť si s ním něco začít, atmosféra byla jednoznačně erotická. „Na Jasné hoře padly před oltářem na zem. Opravdu tam ležely!“ říká znechuceně. Když vede polské skupiny do paláce Lucerna, kde visí parodie pomníku svatého Václava na koni, a to tak, že kůň visí nohama vzhůru a svatý Václav mu sedí na břicho, jsou Poláci překvapeni, že se něco takového dá udělat světcům. Zdůrazňuje, že Češi neznají žádné tabu. „Čech nemůže žít bez vtípů. V týdeníku Reflex, to je něco jako vaše Polityka, jenže pravcová, vychází známý komiks. Když zemřel papež Jan Pavel II., otiskli tam obrázky

o konkláve. Začínalo to scénou, kde nějaký kardinál křičí, že teď musíme zvolit papežem kardinála Pedalliniho!“

3. Gábina Weberová, 40 let („No, něco tam někde přece existuje!“), vysokoškolské vzdělání, překladatelka, vdaná (manžel Němec), dvě děti. Matka je evangelička, otec katolík, oba inženýři. Nevychovali ji ve víře, ale ani v ateismu. Bůh nebyl doma ani popírán, ani přijímán. „Dcerce vysvětluju, že Ježíš existoval, ale jestli to byl syn boží, to je nám jedno. Důležité je, že to byl příkladný člověk,“ říká. Obšrně mluví o „tragédii katolické církve“, za niž považuje odmítání prezervativů. „Pokud jde o Afriku a AIDS, je nutné absolutní pravdu církve relativizovat. Vždyť jde o lidské životy!“

4. Ondřej Veselý, 42 let („Příjemně.“), vysokoškolské vzdělání, ředitel francouzské firmy, čtyři roky bydlí se svým přítelem, nechce uzavřít registrované partnerství, podporuje pravici. „Ateista neznamena komunistu. Česká pravice nemá nic společného s církví,“ zdůrazňuje. Říká, že mu rodiče poskytli v komunismu „bezbarvou výchovu“. „Radši nevyčnívej, mohli by si tě všimnout a mohl bys to odnést.“ Neříkali mi, že mám být nejlepší, ale co nejprůměrnější. Jeho rodiče se nikdy nezmínili o Bohu. Je mu k smíchu postoj mnoha Poláků (v byznysu jich poznal asi sto), že nemůže být dobrým člověkem ten, kdo neuznává katolické zásady. Jako kluk chodil do kostelů (většinou katolických), ale jejich interiéry v něm vyvolávají jen pomýšlení na smrt. „Na něco mrtvého a stísňujícího,“ dodává. Ačkoli zná dvojici ateistů, kteří měli občanskou svatbu, ale aby udělali radost věřícím rodičům, najali si odsvěcený kostel Sacré Cœur v Praze. Ondřej přežil těžké autonehody. A tak věří, že existuje něco, co je nad námi. „Je to management existence, mechanismus přírody. O tom, která zvířata mají přežít, rozhoduje příroda. Pokud se nějaký světadíl přemnoží, přijde tam management s HIV nebo s ebolou. Rád bych byl ten nejlepší, nejsilnější, jakého příroda vybrala. Ten, který má největší možnost přežít.“

5. Alexandra a Petr Vidlákovi, oba 32 let („Lehčeji než s Bohem.“), řídí soukromou anglickou mateřskou školku v Ostravě. Rádi si večer zajdou na červené víno, Petr přeložil dva romány Olgy Tokarczukové. „V dětství nám ukazovali kostely jako kus českých dějin, to je vše,“ říkají mi. Pokud nevěří, neznamena to, že by nečerpali z křesťanských tradic. („Žijeme přece podle Desatera.“) Když byla Alexandra malá, dbala její maminka – dcera věřící babičky – aby se před usnutím pomodlila. „Nesouviselo to s žádnou institucí, prostě jsem takhle měla zakončit den – písničkou, pohádkou a modlitbou. Nebylo na tom nic špatného, ale z nějakých neuvědomělých důvodů jsem se snažila ze sebe tu povinnost shodit. Trvalo několik let, než jsem nad modlitbou vyhrála. Byl to boj. Hrozně jsem se bála, že z nebe přijde trest za to, že už neodříkávám Otčenáš...“ vypráví. Dbají na to, aby na děti nepřenášeli žádný iracionální strach. Domnívají se, že říkat dítěti „Pánbíček se na tebe bude zlobit“ je nepřijatelné, tím by v nich vyvolávali strach jednou provždy. „My neříkáme: Nebij ho, nebo nepřijdeš do nebe, ale: Nebo nepůjdeš zítra do školky. Děti totiž chodí do školky moc rády,“ žertuje Petr. Dokonce i to, že byli v tomto kraji po léta poněmčování, má svou dobrou stránku, protože tu nerozprostřela svá křídla církev.

6. Filip Sklenář, 28 let („Jako bez tyрана.“), publicista, volnomyšlenkář, spisovatel, bydlí v Ostravě. Jeho univerzitou je několikaleté putování po různých kontinentech, v Africe obchodoval s hašišem. V Britských listech, nejsérióznějším českém internetovém časopise, uveřejnil široce komentovaný článek nazvaný Jsem hrdý, že 80 procent Čechů se hlásí k ateismu. Považuje se za „agresivního ateistu“. Má-li ve veřejnoprávní televizi

svůj pořad křesťanská menšina, měla by ho mít i ateistická většina. Hodně o tom píše. Rovněž vydal román Červená dlaždice, která je důkazem, že Češi přece jen ještě mají nějaké tabu. Je to tragický příběh kněze, sexuálně zneužívaného výrostkem, prostitutem. S fotografií známé fotografky Sáry Saudkové na obálce. Postavu modlíciho se kněze vidíme mezi nahými hýžděmi a nohama muže. Knihkupectví odmítala knihu s takovou obálkou prodávat.

Když tě všichni lidé zklamou, na koho se obrátíš?

Milan: K sobě samému. Nikdo nade mnou ten problém nevyřeší. Mám jen sebe, takže to mám daleko těžší. Když jsem nevěrný své dívce, mám pocit, že jsem zhřešil, ale vyrovnat se s tím musím sám. Musím žít s tou vinou, nemůžu si dát rozhřešení. A to je náročný úkol.

Alexandra: Pokud by mě měli všichni zklamat, dávala bych si tím moc špatné vysvědčení. Jak jsem to žila, že mě najednou všichni zklamali?

Gábina: Mám přece rodinu. Obrátila bych se k ní.

Ondřej: Byl jsem kdysi nemocný a měl jsem ruce a dlaně plné ran. Nemohl jsem najít smysluplnou práci, rok jsem nosil rukavice. Abych se uživil, překládal jsem doma dialogové listiny filmů. Cítil jsem se jako malomocný. Jel jsem do Prachovských skal, abych si našel místo, kde skončuju se životem. Byl tak nádherný den jako dnes. Lezl jsem sám po skalách a najednou mě napadlo: „Je tu příliš krásně, než abych to nechtěl znovu spatřit.“ Lékařka viděla, že jsem na tom špatně, a objednala mě k psychoterapeutce. Vešel jsem dovnitř, v zatemněném pokoji seděla usmívající se paní. Zvedla oči od počítače a já poznal, že je nevidomá. Bylo mi trapné, že za ní jdu. Znal jsem takovou polskou písničku: „Člověk není sám, potká druhého a ví, že jeho peklo je rájem...“ Myslím, že ateista může čerpat sílu jak z lidí, tak z přírody.

Petr: Přišla za námi do školky jedna paní, 53 let, a říkala, že by chtěla založit anglickou školku, takovou, jako je ta naše. Po smrti dvacetiletého syna ji opustil manžel a přišla o práci. Polák by možná řekl, že takovou situaci nelze přežít bez víry v Boha. Ale ona tu víru vložila v sebe. Chce založit mateřskou školku.

Alexandra: Místo Boha hledá ta paní racionální východisko. My Češi jsme především pragmatici.

Bůh a výzkum

Navzdory výrazné sekularizaci se hodnoty, jež Češi uznávají, příliš neliší od hodnot uznávaných v religiózních zemích.

Nejdůležitější je: žít ve spokojené rodině (98 %) a mít přátele, s nimiž si člověk dobře rozumí (98 %). Dále: žít zdravě a dbát o své zdraví (95 %), žít příjemně, užívat si života (80 %). Z dvaceti sociology uvedených hodnot je život podle náboženských zásad na 19. místě.

Ve výchově dětí jsou pro Čecha nejdůležitější: slušnost, pracovitost a samostatnost.

Na dalších místech uvádí poslušnost a víru.

Otázka z Polska:

Jestliže neexistuje posmrtný život a po něm ani trest, ani odměna, jaký má pak smysl být dobrý?

Ondřej: Vymyslela snad ty otázky nějaká stará babička? Být dobrý, jinak bude po smrti potrestán? Být dobrý ze strachu před Bohem? Jsem toho názoru, že čím lepším jsi člověkem, tím snesitelnější je tvůj pobyt tady.

Eva: Když někomu ublížíš, jednou někdo ublíží tobě. Musíš být dobrý – už z pragmatických důvodů.

Filip: Když si člověk uvědomí, že je na světě jen jednou, motivuje ho to ještě víc, aby našel smysl dobrého života. Teprve v tom je logika.

Bůh groteskní

Nejúspěšnější divadelní hrou 21. století je v Česku Příběh obyčejného šílenství Petra Zelenky, v němž muž souloží s umyvadlem.

Zelenkovy postavy – stejně tak jako stovky literárních hrdinů v Čechách – by ve snu nenapadlo, že jim jejich sexualita ztíží spasení.

Pokud v tom představení někdo souloží například s vysavačem, plyne to výhradně z jeho touhy po lepším životě.

V této komedii jde právě o rozdychtěnou touhu po Bohu. Po něčí blízkosti, po druhém člověku, po lásce nebo ještě něčem víc. Pokud nás Sarah Kaneová (jak napsala Hanna Krallová) učí, k čemu potřebujeme Boha, pak Petr Zelenka ukazuje, jak Boha hledají ti, kteří to už vědí. Groteskně. Sousedka ve středním věku si neumí představit, že by prožila orgasmus beze svědků: „Potřebuju, aby mě viděly boží oči. Oči toho někoho nebo něčeho, co je nad námi,“ říká. Soused chvíli přemýšlí, jestli si boží milost neplete se zbožňováním žen, ale hned nato prohlásí, že má na takový omyl právo. „Jak každý, kdo vězí v bahně.“

Jeden recenzent vytkl románu Jana Balabána, že se v něm slovo Bůh vyskytuje dokonce pětadvacetkrát, zatímco on, recenzent, ho použije možná jednou za rok.

Jan Balabán (45 let), spisovatel z Ostravy, z evangelické rodiny, věřící, jeho svazek povídek Možná že odcházíme byl knihou roku 2004. „Chodit v Ostravě do kostela bylo za mého dětství dost ojedinělé,“ vypráví mi. „Když kamarád uviděl u mě doma bibli, dostal záchvat smíchu. Vysmívali se mi i ve škole. ‚Balabán je zbožný, chacha!‘ “

Hrdinové jeho knih žijí v ostravských panelácích mezi důlními šachtami. Nejsou to vtipní Češi. Jsou osamělí a mají za sebou těžký život. Občas jim ten život přijde zbytečný. Jsou

jako postavy z obrazů Edwarda Hoppera: nehybně trčí v hotelových pokojích, ale cítíme tam přítomnost ještě něčeho nebo někoho. Balabánova kniha *Možná že odcházíme* by se tedy mohla jmenovat *Možná že nejsme sami*.

Balabán se domnívá, že jeho postavy pocítují potřebu se tázat: Co nás převyšuje? Proč tu jsem? Jenže recenzenti tvrdí, že píše o smolařích, kterým se život nevyvedl. „Píšu o opravdové společnosti, jenže to neodpovídá českému pocitu pohody,“ vysvětluje autor.

V Česku je pohoda nezbytná jako kyslík.

Vezmeme-li do ruky nějaký český román přeložený do polštiny, můžeme si být skoro jisti, že na záložce bude napsáno: „Pohodové, humorné vyprávění o člověku, který bere život takový, jaký je, a umí se radovat z každého okamžiku.“

Pohoda znamená dobrá nálada, klid, přívětivá povaha, humor, útulné místo, nekonfliktní vztahy. Nedělat lidem ani sobě nepříjemnosti. Vztít si z každé maličkosti něco pozitivního. „Všechno je v pohodě,“ může člověk říct po milostném sblížení, host číšníkovi poté, co mu přinesl jídlo, nebo herečka kolegyni po prvním dějství. Je to slovo velmi žádoucí. Pohoda chce pivo. „Radujme se, veselme se, jsme přece Češi!“ volá hrdina jednoho z nejvýznamnějších českých filmů 60. let (*Odvaha pro všední den*).

Petr (ten, co má anglickou školku): Ať se u nás stane jakákoli tragédie, hned o tom vymýšlíme vtipy. A nejde o to vysmívat se neštěstí někoho druhého, ale o to vtisknout tragédii snesitelný rozměr.

„Celá ta pohoda, která dominuje české kultuře, mi jde na nervy,“ říká Jan Balabán. „Nevěřím jí. Když chybí Bůh, nezbyvá než se strachu smát. Jenže to nedovoluje přiblížit se nepříjemným pocitům. Žerty, legrace, ironie – to všechno má vyvolat duchovně homeostazi. Jako že jsme doopravdy všichni tak bezvadní.“

„Anebo si Češi vytvořili kulturu jako prozac?“

„Prozac je přece útek od pravdy.“

Bůh přivolávaný

Natálie Kocábová (22 let), vnučka evangelického faráře, dcera známého hudebního skladatele, autorka chilloutového cédéčka (*Hummingbirds in Iceland*), manžel, jedno dítě, věřící. Jako devatenáctiletá napsala román *Monarcha Absint*. Vedlo ji k tomu jedno: „U nás nikdo nepíše o Bohu vážně.“

Bůh v té knize každého ponižuje, nenávidí, ubližuje mu a pak od něj žádá orgasmus.

Hrdinka bydlí v prázdném domě, kde vládne *Monarcha*. Je super, každý tam může fetovat jak chce. Ale s jednou podmínkou: musí se sžít s lidmi a být *Monarchovi* zcela k dispozici. Obyvatelé se mají rádi, navzájem se přitahují, jen nesnášejí tlustochy. Sex za narkotika, narkotika za sex. „Probíhá tu jakýkoliv druh orgasmu,“ píše Kocábová, „od heteráckého šampusu po homo-cinzano. V rámci ukájení svých sexuálních potřeb máme

hranice posunutý do totálních prdelí a nejvzdálenějších končin lidské fantazie. Jenže sme si řekli, že krev ne.“

Čtu nahlas:

„Bože, proč jsi mě opustil?“

„Bože, kde je tu někde poblíž záchod?“

(„Mám hrozně ráda patos,“ poznamenává autorka.)

„Jsi tak hořkej, Bože! Udělal se mi po tobě vřed. A opar.“

(„Hrozně ráda se s Bohem hádám. Nedělá mi problém provokovat ho nejhoršími slovy, mám problém s tím, že na něj nemůžu přestat myslet. Žiju na jeho straně, u nás ve třídě nebyli skoro žádní věřící, ale já jsem vytrvala.“)

„Od ničeho se nedá tak úžasně odejít jako od tebe. Maximálně dobře se odchází od sebe sama, ale vykašlat se na tebe má ty největší grády. Možná jsi u mne nikdy ani nebyl.“

„Obávala jsem se, jestli projde ten patos, který u nás v Čechách lidé chronicky nesnášejí,“ říká Natálie. „Ale hned se začalo psát, že je to výpověď celé generace, že se v tom zrcadlí svět mladých a tak dále.“

„A zrcadlí?“

„Zrcadlí se v tom jedině můj svět.“

Čtu dál:

„I Bůh se musel smát, když se na nás koukal. Chtěli jsme ho zhulit. Jak se dá zhulit Hospodin?“

Kniha se prodávala skvěle, není k sehnání. Objednal jsem si ji v Praze v Městské knihovně, ale ještě jsem ji nedostal. V nakladatelství mi darovali poslední zbylý exemplář – políť kávu.

„Reakcí byla spousta,“ říká Kocábová. „Ale představte si, že v dopisech čtenářů není ani slovo o Bohu.“

Bůh fetující

Ještě dříve než román napsala báseň, v níž Bůh fetuje. „Mám tam obraz umírajícího Ježíše, který je závislý na heroinu. Dnes by Ježíš nezemřel na kříži, ale společnost by ho zabila narkotiky. Dědeček říká: Jak můžeš brát jméno boží nadarmo? Ale tu báseň si přečetl polský kněz Zbigniew Czendlik a řekl: Brala možná jméno boží nadarmo, ale je důležité, že ho vůbec brala. Je lepší, když Boha urážejí, než kdyby ho vůbec nebrali na vědomí.“

Bůh není nula

Páter Zbigniew Czendlik (42 let), farář v městečku Lanškroun na Podorlické pahorkatině, byl nedávno Deníkem prohlášen za jednoho z nejlivnějších Čechů (vedle milionářů a politiků), Polák, přijel v roce 1992 z Chorzowa.

„Ze všech vyznání má v tomto kraji nejvíc vyznavačů katolická církev,“ říká.

„Kolik?“

„Tři procenta! Z 10 000 obyvatel Lanškrounu je 300 lidí mými farníky.“

Ptám se na báseň Kocábové s fetujícím Bohem.

„Přijel jsem do Československa, protože mě v semináři naučili mnoha věcem. Když mluvím o spáse, je to pro ně pojem z jiného světa. Jak je možné po smrti někoho spasit, když v hrobě leží kostlivec? ptají se mě. Tady kladou lidé otázky jako malé děti. A já hledám slova, která by k nim promluvila. Jenže to děti nejsou, protože jsou inteligentní a vzdělaní, znají cizích jazyků. Jak k nim proniknout? To, co dělám v Čechách, není evangelizace v našem smyslu slova. Jsem vlastně teprve v éře předevangelizace. Čtu báseň Kocábové o zfetovaném Ježíši a mám radost. Protože občas někdo někomu řekne: Nejsi pro mě nula! Nula, tedy nic, vzduch. Jenže pro ni je Bůh protivníkem, což znamená, že má hodnotu. Že není nula. A to už něco znamená,“ zdůrazňuje.

Polští kněží jsou pro českou církev záchranou. Nedávno uvedly církevní úřady, že v jižních Čechách je stovka prázdných kostelů na prodej, protože chybějí jak kněží, tak věřící. Farnost v Čechtích u Benešova čekala na faráře čtyřicet let, než se objevil Polák. Jediný farář v Nové Bystřici má v rozlehlém kraji pět farností, proto v jedné z nich slouží nedělní mši už v sobotu večer. Jan Pavel II. kdysi řekl, že polští kněží v Čechách jsou splátkou dluhu za to, že nám Češi dali křesťanství.

Farář Czendlik vystoupil v talk-show. Pozval rockové soubory do kostela (protože přitahují padesátníky). Oddal největší českou hvězdu popu. Jsem si jist, že jeho popularita slouží tomu, aby ho lidé chtěli poslouchat jako kněze. V tisku se píše, že přinesl do České republiky moderní pohled na víru. Zná osobně mnoho známých Čechů a prezident Klaus ho pozval na oběd.

„Kamarádím s knězem, řekne mnoho lidí, ale možná že za tím bude následovat: kamarádím s Pánembohem, kamarádím s církví? Být nejprve člověkem – to je cesta duchovního k Bohu,“ myslí nahlas.

Bůh v hospodě

„Co říkáte chabě věřících Čechům?“ ptám se pátera Czendlika.

„Říkám jim: Bůh není ten, kdo ti něco bere, On ti dává! Oni se totiž bojí, že jim Pánbůh vezme peníze, děvče, život.“

„Jak to?“

„Protože Bůh pro ně znamená samá omezení. Snažím se přeorientovat jejich myšlení tak, aby pochopili, že to, co mají, dostali právě od Boha. Nikdy s nimi nezačínám mluvit o náboženství, vždycky se snažím mluvit neutrálně. Když měl Jidáš v Olivetském háji ukázat, který z mužů je Ježíš, řekl, že to je ten, kterého políbí. Ale proč vůbec musel na Ježíše ukázat? Protože se Ježíš od ostatních ničím nelišil. Nechodím tedy v sutaně, nanejvýš v kolárku. Když má mít člověk autoritu, bude ji mít, i kdyby vyšel na náměstí v pyžamu. V rozpadající se části fary jsem vybudoval příbytek pro náhradní rodiny, a to už je můj argument.“

(„Dům pro děti s maminkou a tatínkem“. Hned se do něj nastěhovaly dvě rodiny s osvojenými dětmi, které neměly šanci získat vlastní byt.)

„Také jste na faře otevřel hospodu.“

„Žádná hospodářská stavení přece na faře nepotřebuju. Udělali jsme z nich restauraci, ať na sebe vydělávají. Mám na starosti tři kostely ve městě a šest na venkově, nebudu žebrot, farnost musí být ekonomicky soběstačná.“

„Ale v Polsku máme zákaz prodeje alkoholu do vzdálenosti sto metrů od kostela,“ poznamenal jsem.

„Restaurace plní roli evangelizace. Hospoda je neutrální prostor. Mnoho lidí v Čechách se zdráhá vstít u fary za kliku, a tak jdou do hospody. A tam už jsem já. V hospodě se připravujeme ke křtu. Organizujeme tam kulturní akce. Ve farní kanceláři jsem já doma, kdežto on je tam host, proto člověk v takovém postavení nemůže vždycky říct, co si myslí. Kdežto v hospodě jsme si rovni. Pojmenoval jsem ji U Pastýře. A když už tam jsem, taky se najím, protože žádnou hospodyně na faře nemám.“

Bůh vyžaduje PR

Penzionovaný biskup Jan Konzal (jehož vzpomínky jsem si vypůjčil v knihovně) píše, že církev po roce 1989 zklamala. „Velmi brzy po získání svobody prokázala, že není k ničemu. Nebyla morální autoritou, k níž by se lidé mohli obracet.“

Nějaký čtenář k tomu dopsal komentář: „Církev ‚ztratila‘ autoritu (kterou neměla)? Zklamala, protože neodpovídala na otázky doby (které nikdo nepokládal?).“

Jan Balabán: „Církev v Čechách musí čelit totálnímu nezájmu.“

Názory se různí: církevní hierarchie je nyní nucena chovat se jako vlastní agentura PR. Církev v Čechách se snaží národu vlichotit. Zoufale hledá způsob, jak se zachránit, aby nepřestala existovat.

Ptala se proto výrostků: „Co by měla katolická církev změnit, abys do ní vstoupil?“ Anketu uspořádali na středních školách osmi měst studenti Teologického semináře České biskupské konference. Odpovídali studenti od 17 do 19 let. Jeden z nich byl tím průzkumem znechucen: „Copak církev musí něco měnit? Copak už netrvá na tom, co dělá? Mám pocit, jako bych se zúčastnil konzumentského průzkumu: chutná vám ten

výrobek, nebo nechutná?“ To řekl chlapec sympatizující se satanisty, student střední stavební školy.

Mnoho mladých lidí nevidí pro církev žádnou šanci: „Jejich obřady mi připadají jako dětské hry.“ „Katolíci jsou většinou čestní, ale většina věřících mi připadá naivní.“ (18 let, v „něco“ věří.) „Mše bývají většinou nudné, není tam žádná zábava.“ (17 let, věřící)

Postižitelná taktika církve: hledat to, co jí pojí se společností.

Biskup Malý zašel na ulici za prostitutkami, aby se seznámil s jejich problémy (psalo se o tom v tisku). Kardinál Vlk poskytl rozhovor o ženách ve svém životě a o svých tlumených tužbách. Profesor Halík – podle mého názoru – dělá vše pro to, aby z jeho úst nezaznělo veřejně ani jediné slovo odsouzení.

V září vystupovala v Praze Madonna. Píseň Live to tell zpívala visíc na kříži. Kardinál Miroslav Vlk ostře protestoval. Avšak Tomáš Halík, teolog, psycholog a sociolog, předseda České křesťanské akademie, jeho slova mírnil argumentem, že takové věci přece mohou v člověku probudit zájem o náboženství. „Osobně jsem křtil dva studenty,“ vyprávěl, „které zaujalo Písmo svaté, protože zhlédli Poslední pokušení Krista. A to je přece film, který křesťané odsuzují.“

Otázky z Polska

Jaký je pro ateistu smysl utrpení?

Ondřej: Pokud netrpíš, tak poté nepoznáš, co je to radost. Bez utrpení bych byl rostlinou.

Bojíš se smrti?

Ondřej: „Ano.“

Eva: „Ne míň než věřící.“

Alexandra: „Já jsem problém smrti odložila, protože ho nevyřeším. Smrti se bát můžu, ale bez katolické víry jsem na tom líp, protože nemusím mít strach, že nebudu spasena. Tahle nejistota mě tedy po celý život netrápí.“

Petr: „Pokud jde o mou smrt, bude to absolutní konec. Kniha končí, film končí, život končí. Je to logické východisko ze situace. A proto příjemně využij čas, který máš.“

Bůh v klidu

Je těžké umřít bez Boha? Tuto otázku jsem poslal do hospice Ondrášek v Ostravě.

„Vážený pane, zatím jsem od svých spolupracovnic neslyšela, že byl někdo na smrtelné posteli uvěřil v Boha. Právě naopak – měli jsme pacienta, který prosil, abychom ho ničím takovým netrápili. Duchovní službu (60 pacientů) nabízíme prostřednictvím našeho kněze, ale pokud vím, nikdo jí nevyužil. V našem týmu je jedna aktivně věřící sestra,

Bronislava Husovská, a ta dává věřícím velmi dobré vysvědčení. Má srdce na pravém místě. Jitka Vařechová, ředitelka.“

Ošetřovatelka Bronislava Husovská (48 let) říká, že dokud ještě v hospici nepracovala, myslela si, že se věřícím umírá lehčeji.

„Ale teď vidím, že jak věřící, tak nevěřící pociťuje před smrtí pokoru. A také vidím, že všichni umírají stejně. V naprostém klidu. Zpočátku jsem si myslela, že člověk musí být vnitřně skoro svatý, aby se dostal do nebe. Ale teď se nemůžu ubránit dojmu, že tam jdou všichni.“

Bůh od psychoanalytika

Pavel, 43 let („Super!“), malá firma pro průzkum trhu, dvě děti, druhá manželka, znalec moravských vín, přispěvatel na konta čtyř útulků pro zvířata. Chodí na psychoterapii, protože trpí úzkostí neznámého původu. „Možná že jsem si v den svých čtyřicátých narozenin uvědomil, že jsem přece jen smrtelný, a visí nade mnou mrak té smrtelnosti? Jak říkal Freud, člověk není pánem ve svém domě.“

„Pro věřícího to znamená,“ říkám, „že pánem je Bůh a ten naplňuje naše nitro.“

„Právě proto by měl věřící zajít za psychoanalytikem,“ odpovídá mi. „Aby mu vysvětlil, že Freud si myslel něco jiného.“

Svěřuje se mi: „Často se mi v duchu vrací výjev, který nemůžu ovládnout. Že jsem měl nehodu, přišel jsem o nohy, jsem na vozíku a dělá mi radost pomyšlení, že se o mě musí někdo starat a že lidé na mě budou hodní. Násilím se musím nutit k návratu do skutečnosti. Mám přece nohy, stojím na ulici, lidé mě mají rádi, já se mám taky rád, obě manželky se teď dokonce spřátelily. Co bych tedy ještě mohl chtít? S psychoterapeutem jsme došli k názoru, že možná já, ateista, takhle sním o nadlásce, o jakési milosti boží.“

„Takže by stačilo, abys začal věřit v Boha.“

„Ano, ale problém je v tom, že Bůh není.“

Přeložila Helena Stachová

Mariusz Szczygiel (1966) je jedním z nejpopulárnějších polských reportérů. Jedním z jeho životních témat jsou Češi a Praha. O nich je také jeho kniha *Gottland* (2006), na jejímž českém překladu pracuje Helena Stachová. Zde publikovaná reportáž je novější a knižně nevyšla.

Obsah Listů 2/2007

Příloha č. 4

Reakce polských čtenářů – výběr z osobní e-mailové korespondence reportéra (nepřeloženo)

Witam

Pewnie słyszy Pan wiele pochwał i komplementów z wielu powodów. Dorzucę i swoje trzy grosze. Jestem zachwycony "Gottlandem". Książka leżała koło mojego biurka prawie dwa lata. Nie sięgałem, bo jak zawsze były sprawy pilniejsze. Niestety, gdy zaczęłam - okazało się, że cały ten końcowo roczny bałagan przestał być istotny. Po prostu ją wchłonęłam, nie zważając na ulatujące okazje robienia czegoś innego. Bardzo ujęło mnie to, jak potrafił Pan sportretować człowieka, naród, historię... Przez drobne, pozornie nieistotne elementy - wyłania się coś niesamowitego. Bardzo za to dziękuję i cieszę się, że dzięki Pańskiej wrażliwości mogłam poczuć to coś.

Z inżynierskim pozdrowieniem

muž, inženýr

Dzień Dobry

Czytam właśnie Pana książkę Gottland - oczywiście fascynuje mnie.

Z wielu powodów, ale tym głównym jest chyba ten że pisze Pan o Czechach a jest Pan-Polakiem.

Ja jestem Polką (z krwi i kości) , mój mąż Honza (Čech jako poleno) mieszkamy w Czechach 12 lat

Książka mnie odrazu wciągnęła , chociaż na początku trochę irytowała. Wydawało mi się że podobne historie , które wogóle nie świadczą o mentalności (charakterze ?] tego narodu, da się znaleźć wszędzie.

Ale powoli (u drugiej historii) już się przestałam irytować ale zaczęłam fascynować "polsko-czeski smak" tej książki.

A tak skończyłam na Pana stronach internetowych i odkrywam , czytam jak Pan lubi Czechy. Ale nie mogę przestać myśleć nad tym - jak ? inaczej by widział Pan ten kraj , żyjąc tutaj na stałe, nie w pięknej Pradze, ale gdzieś na północy z czeską żoną i czeskimi sąsiadami....

Niedawno mój mąż opowiadał mi jak koledze/lekarzowi, który odchodził z pracy, chcieli kupić na odchodne prezent. Na uroczystą pożegnalną kolację w restauracji zaprosili striptiserkę / pożegnalny prezent. Wszyscy się porządnie złożyli, nikt nie protestował (oprócz jednego) . Podobno jest to często praktykowane w tym środowisku - w szpitalu wśród wykształconych i uznawanych w społeczeństwie lekarzy.

Jest to odwaga, szerość czy naopak plebejskość i hulvátství.???

No nic,, to tylko mała refleksja.

Na resztę książki jestem bardzo ciekawa ....

to bardzo miłe dla mnie czytać Polaków , którzy są fascynowani Czeskimi.

Pozdrawiam,

přeji hezký den“

Polka, která má za muže Čecha

„Wlasnie przeczytalam "Gottland". Dotad moja mysl o Czechach byla jedna - ze oni wszyscy potrafia tanczyc. Gdzie nie spotkalam Czecha - swietny tancerz. Podobno sie tego ucza wszyscy w szkole. Chyba ze wybiora sobie inne ciekawe zajecia. Jest to powodem nie tylko mojej zazdrosci wzgledem takiego systemu edukacyjnego, ale i powodem problemow. Wlasnie takie ma moja kolezanka, ktora wyszla za maz za Czecha, chce sie nauczyc tanczyc, a na wieczorowych kursach - tylko dzieci.

"Gottland" to oczywiscie zmienil. Za co dzikuje.

I pozdrawiam.“

žena, která píše o tom, že do doby, než přečetla knihu, jediná její myšlenka o Češích byla ta, že jsou dobrými tanečníky

Příloha č. 5

Reakce českých čtenářů – výběr z osobní e-mailové korespondence reportéra (anglicky, česky)

*„Dear Mr. Mariusz,
today I finished your book Gottland and I am really fascinated. Such an impressive picture of Czech history and Czech mentality not very often is offered. In my opinion your art of observation and writing is absolutely exclusive. Thank you very much for thoughts you brought to me in this book. The law cause with Gottland museum is so comic - in my opinion not to be taken seriously. But it might become new chapter of your book - as a communist-normalization precise in capitalism.
Wishing you the best“*

muž

*Dobrý odpoledne pane Szczygieli,
právě jsem dočetla Vaši knihu Gottland, která se mi čirou náhodou nedávno dostala do rukou. Vyděsilo mne, kolik toho my Češi o sobě nevíme, a proto jsem Vám za ni chtěla poděkovat.*

Stejnou náhodou je, že ve stejné době jsme začali vytvářet seriál "Jak to padalo" o pádech komunistických režimů ve střední a východní Evropě, který chystáme pro Noviny Chronicle - noviny Pražského studentského summitu, českého vzdělávacího projektu pro studenty středních a vysokých škol. První díl bude pojednávat o Polsku.

Sama jsem studentka, v listopadu 1989 mi byl jeden rok. Ve volném čase se věnuji právě výše zmíněnému projektu. Moc ráda bych o Gottlandu napsala, a proto jsem Vás nemohla nekontaktovat. Velmi ráda, kdyby to bylo jakkoliv možné, bych Vám položila několik málo otázek pro naše noviny.

Pokud byste se chtěl nejprve něco dozvědět o samotném projektu, ráda ho uvedu. Prozatím Vás odkážu na webové stránky www.studentsummit.cz.

Předem velmi děkuji za odpověď.

Přeji hezký den!

studentka

Ahoj Mariusz,

doufám, že mohu psát česky. Právě jsem dočetl knihu Gottland a musím říct, že je vážně velmi povedená.

Bylo v ní spousty zajímavých informací, které jsem vůbec neznal. Navíc byla psaná zajímavým stylem.

Jsem ročník '77, tedy komunismus jsem zažil pouze do svých 13let. Toto téma mě moc zajímá, neboť mě velmi v životě inspirují ti, co se dokázali postavit bývalému režimu.

S kamarádkou, která byla stejně tak nadšená z dané knihy, Vám posíláme přání mnoha úspěchů v životě a ať Vás vytrvalost a energie neopouští.

Je příjemné, že o Česku napsal Polak. Vážíme si toho.

Pomyšlnosti!

muž, ročník 1977

Příloha č. 6 : Rozhovor s Mariuszem Szczygiel, Respekt 21/2008

Zajímá mě, co je to být hrdinou

autor: Tereza Brdečková, 19. května 2010

S Mariuszem Szczygiel o české a polské národní identitě a o blízkém zániku vlastenectví

Mariusz Szczygiel (42) je polský reportér a spisovatel, který se zaměřuje na provokativní kritiku domácího konzervatismu. Označuje se za čechofila a jeho kniha Gottland a další "české" reportáže shrnují morálně sporné úkazy a příběhy z novodobých českých dějin. Gottland se stal v Polsku hitem získal výroční cenu čtenářů i knihkupců a v Česku se ho od podzimu prodalo 20 tisíc výtisků. Přestože Mariusz Szczygiel nepřestává polskou společnost kritizovat, patří k nejrespektovanějším domácím autorům. V Praze je častým hostem, naposledy k nám zavítal před dvěma týdny na mezinárodní veletrh a literární festival Svět knihy.

Majitel muzea Karla Gotta Gottland chtěl českého nakladatele vaší knihy žalovat za porušení ochranné známky. Jak jste ten název myslel?

To je případ pro autora velmi lichotivý, ale k procesu nedošlo. Ještě jsem nezažil, že by někde ve světě někoho žalovali pro metaforu Gottland je taková boží země, kde lidé tak docela nerozhodují o vlastním životě. „Nevím, kdo bohům prádlo pere. Víím, že špínu z něj pijem my.“ napsal Vladimír Holan... Hlavní námět Gottlandu je systém jakožto zdroj utrpení bez ohledu na to, je-li komunistický, demokratický nebo kapitalistický. Vždy je to pouto - někdo nebo něco proměňuje lidi v brouky. Bůh-Systém. A kniha je také o tom, jak na to lidé reagují. Od sebevraždy až ke schizofrennímu přizpůsobení se.

Co mělo v životě největší vliv na vás?

Narodil jsem se ve Zlotoryji v podhůří Sudet. Moji rodiče mě obezřetně chránili před světem. Byl jsem jedináček, ostatní děti jim zemřely. Vzpomínám si, že nejraději jsem si hrál na hrobě svého bratra, který zemřel hned po narození. Byl to takový roztomilý, hezký malý hrobeček, jako ze škatulky. Strach mé matky o mě byl tak veliký, že mě skoro nepouštěla ven, abych si neušpinil kalhoty a aby mě kluci nezmlátili. Proto jsem se naučil pozorovat. Okno, to byl pro mě televizor.

Proto jste taky začal psát?

Měl jsem talent, ale hlavně jsem chtěl získat uznání svého okolí. Hrál jsem špatně fotbal a připadal jsem si nudný, a tak jsem si vymýšlel metody, jak se vetřít spolužákům do přízně. Vymýšlel jsem si pro ně historky, anekdoty a příběhy. Vzpomínám si, jak jsem si na jednom táboře mladých novinářů vymyslel, že napíšu první větu a každý z kamarádů připsá další větu, a tak vznikne vyprávění. Moje první věta zněla: „Paní

Nováková ležela na schodech a vzrušeně volala: Ještě! Ještě!“ Podmínkou bylo, že to nesmí být vyprávění erotické. Ani slovo o sexu!

V roce Solidarity a Jaruzelského vám bylo patnáct. Jak jste tu dobu prožíval?

Příliš se mě to netýkalo. Ale když jsem odmaturoval, zažil jsem roku 1985 něco, co mě poznamenalo. Jel jsem po maturitě se svými spolužačkami do Vratislavi a zašli jsme do nějaké kavárny. Hned si k nám ke stolku přisedli nějakí dva chlapíci, ukázali mi průkazky kriminální policie a řekli mi, že mám jít s nimi. Dovedli mě na komisařství, kde mě zcela bezdůvodně zmlátili. Jeden z nich mi zabodl dva prsty do krku a řekl: „A teď se kurva dovíš, co všechno my můžeme.“ Musel jsem stát u zdi a oni do mě bušili pěstmi. Bili mě i jinak, ale o tom se mi teď nechce mluvit. Nakonec vytáhl jeden z nich z mého batohu plnicí pero, odšrouboval je a vylil na mě všechn inkoust. Pustili mě za čtyři hodiny. Důvod neměli žádný, neúčastnil jsem se žádných antikomunistických demonstrací. vlast mě tenkrát vůbec nezajímala. Měl jsem jen rozčuchané vlasy a vypadal jsem jako fanoušek skupiny Depeche Mode - měl jsem na sobě šedou vojenskou uniformu s citronovou kravatou a boty stejné barvy.

Jak to dopadlo?

Druhý den jsem to nahlásil řediteli gymnázia. Řekl mi, že zajde na krajskou prokuraturu. a pak mi hlásil: „Víš, prokurátor mi řekl, abychom to nechali být. Nemáš žádné svědky, nic zlomeného ani tě nezabili, a proto to nemá smysl.“ Tohle byla moje opravdová maturita a lekce komunismu.

Za jakých okolností jste se vůbec poprvé dostal do Prahy?

Poprvé jsem přijel v roce 2000, abych udělal pro jistý časopis rozhovor s Helenou Vondráčkovou. Je v Polsku slavná. I já byl tenkrát známý z talk show Na každé téma televizního kanálu Polsat a tomu časopisu záleželo na tom, aby hvězda hovořila s hvězdou. Byl jsem tehdy v Polsku v situaci, která mě přestávala bavit: už jsem nemohl dělat s nikým rozhovor, všichni ho chtěli dělat se mnou. To setkání i návštěva Prahy mě tak ovlivnily, že jsem se vzdal popularity a vysokých honorářů, z televize jsem odešel a vrátil se k původnímu povolání reportéra, abych mohl psát o Česku. Helena Vondráčková mi vyprávěla o Martě Kubišové, o níž jsem tehdy nevěděl nic. Rozhodl jsem se naučit česky, abych s ní mohl mluvit a napsat o ní reportáž.

Co vás na Martě Kubišové tak fascinovalo?

Pani Kubišová nebyla v Polsku veřejně známá a měl jsem dojem, že její život je skvělá příležitost, jak vyprávět o Čechách, že ona je jako kapka, ve které se zrcadlí celá doba, nebo dokonce několik dob. U nás nikoho nepotkal stejný osud. Zpěvačka nebo spisovatelka nedělala uklízečku a kněz nedělal čističe oken.

Píšete také o Baťovi, Lídě Baarové, o Stalinově pomníku. Čím vás tak zaujaly české příběhy?

Nelze je hodnotit jednoznačně. Schválně hledám příběhy, které často takové hodnocení přímo vylučují. Byl Baťa tyran, nebo dobrý pán? Byla Lída Baarová

kolaborantka, anebo žena, která se snažila - jako celý český národ - přežít v těžkých podmínkách? Proč někteří čeští publicisté píší o Švejkovi jako o mytické postavě, která má svou filozofii přežití, kdežto o Vondráčkové skoro jako o kolaborantce? My Poláci vždycky potřebujeme mít ve všem jasno, kdo byl dobrý, kdo byl zločinec.

Gottland je polemikou o tom, co je to národní identita, hrdinství, svoboda a jejich vnímání určitou společností. Co si o těchto tématech myslíte vy sám?

Hrdinství nelze definovat, protože pro každého znamená něco jiného. My sami si stanovíme hranici, za níž už se stáváme hrdiny. Každý z nás to vidí jinak. Podle mého názoru se například zachovala hrdinsky Helena Vondráčková. Když se v Česku rozpoutala diskuse, jestli podepsala Antichartu, nebo ne, řekla, že ji sice nepodepsala, protože byla v Sopotech, ale že kdyby s tím byli za ní přišli, určitě by to udělala. Takové prohlášení je pro mne důkazem odvahy. V Polsku by si ho nikdo nedovolil, všichni by si chtěli hrát na nezločnické.

My na svou "nejednoznačnost" moc pyšní nejsme. Myslíme si, že je to spíš zbabělost.

Natolik Helenu Vondráčkovou neznám. Myslím si ale, že ona ví, co znamenal podpis pod Antichartou, že to bylo špatné. Já ale osobně považuji za hrdinství, když se někdo v takovéhle situaci přizná - třeba ke svému strachu. Víte, Poláci se Čechům kvůli tomu pošklebují, protože jim závidí. Poláci obětovali v dějinách strašně moc a nic jim nezbylo, zatímco Češi se vždycky mají lépe. Vezměte si varšavské povstání: zničené město, tři sta tisíc mrtvých, obvykle mladých a dětí. A přitom vedení vědělo, že se nedá vyhrát. Je to hrdinství?

Ale jaké stopy to zanechává na charakteru společnosti? Kde je hranice toho, kdy člověk pořád jen ustupuje? A může si potom sám sebe vážit?

Na tyhle otázky si musí odpovědět každý sám. Reportér nemá právo posuzovat. Reportér má jenom poctivě všechno popsat.

A mohl byste odpovědět na vaši řečnickou otázku vy? Je pro vás varšavské povstání hrdinství?

Hrdinství jednotlivých lidí to samozřejmě je. Neracionalita má občas své opodstatnění. Třeba pokud jde o čest.

Napadlo vás někdy udělat to obráceně? Napsat o Polácích pro cizince?

Nemůžu psát o Polsku, protože se mi nebezpečně zvyšuje tlak. Musím ostatně dodat, že když Gottland před půldruhým rokem vyšel v Polsku, kde tehdy byli u moci bratři Kaczyński a Lepper, byla ta kniha také považována za knihu o současném Polsku. V komunistickém Československu viděli čtenáři Polsko Kaczyńských, Polsko odposlechů, kontroly činů a myšlenek. Byl to bolševismus, jen místo srpů a kladiv měli kříž. Tak se o knize aspoň psalo. Je ale jasné, že nemůžeme stoprocentně srovnávat Polsko Kaczyńských s dobou totality. Teď nikdo nikoho nezatýká kvůli jeho postojům. Můžu beze strachu a otevřeně říkat: „Mám dojem, že patriotismus je odsouzen k zániku a že

za padesát let budeme státy vnímat jako zboží. Prostě si vyberu mezi zeměmi, které mi dají nejlepší nabídku, jejich jména budou takové obchodní značky.“

Který příběh z Gottlandu máte nejraději vy sám?

Možná ten, který jsem nazval „kubistická reportáž“. Je to kapitola Lovec tragédií o spisovateli Eduardu Kirchbergerovi čili Karlu Fabiánovi, který se z autora brakové literatury proměnil v komunistického spisovatele. Našel jsem základ toho podivného příběhu v knize literárního historika Pavla Janáčka. Pak jsem hledal Kirchbergerovy dcery. Ty vůbec nevěděly, že jejich otec měl dvojí život nejenom jako spisovatel. Jsou to dámy, takže mě nevyhodily a pak mi poděkovaly, že jsem vzkřísil otce v jeho celoživotní tragédii“. V dobré literární reportáži jde o jiný pohled. Podařilo se mi třeba sestavit v jeden celek dlouhý život senátorky Jaroslavy Moserové a sedmnáctiletého Zdeňka Adamce, který se roku 2003 upálil před Národním muzeem na protest proti nedostatku hodnot v kapitalistickém světě. Ona se snažila důstojně projít komunistickým systémem, on to vzdal na samém začátku života v demokracii.

Gottland vyšel i v němčině. Máte už nějaké ohlasy?

První kladné ohlasy se týkají mého způsobu psaní a polské školy reportáže, nikoli českých námětů. Němci píšou o polském zázraku. Moje kniha mohla vzniknout jen proto, že v polských denících je dost místa na pořádně zdokumentovanou a obšírnou reportáž, která vyžaduje nemálo finančních nákladů. Nebýt velkomyslnosti mých šéfů a peněz, které jsem vydělal v talk show, nepodařilo by se mi tu knihu napsat. Je to jen 150 stran strojopisu, tenká knížka - a já ji psal pět let. Jinak to nejde.

Naše polská literární reportáž vznikla před válkou, ale vzkvétala za totality, kdy bylo dost času a muselo se číst mezi řádky. Za komunistů byla reportáž cesta, jak nelhat. Nesmělo se psát o systému, tak se psalo o jednotlivém člověku. Nesmělo se psát o celku, tak se psalo o podrobnostech. Říkali jsme, že reportáž je umění, které dovolí v kapce vody spatřit celé moře. Psalo se takovým způsobem, aby cenzor nic neškrtal, čtenář neměl pocit, že reportér lže, a autor se mohl klidně podívat do zrcadla. Přechytračování moci zahájilo velkou literární hru. Otcem a matkou té formy byli polští novináři Ryszard Kapuscinski a Hanna Krallová. Naučili mě, že reportér má především chápat.

Chápat, čili omlouvat?

Ne. Reportér nesmí omlouvat, nesmí ani odsuzovat, ani glorifikovat. Má jen hrdinu pochopit. Má dokonce pochopit i to, proč se fašista stal fašistou. Dělá to pro čtenáře.

Do svého psaní vnášíte „pohled odjinud“, a tím bouráte stereotypy. Zdánlivě nehodnotíte, jen pozorujete. Těmi stereotypy míním třeba víru, že Poláci jsou militantní katolíci (všichni), Francouzi jedí žáby nebo že lidé z jihu jsou líní (všichni). Proč máme v Evropě takovou náklonnost k těmto stereotypům, když přece vidíme, jak jsou falešné?

Stereotypy nesnáším. Ale když ony nás dovedou tak krásně zdokonalit! Stereotyp je strojek na likvidaci našich komplexů. Jenže ty znovu narůstají jako vousy. Čím více je odstraňujeme pomocí žiletky, tím rychleji dorůstají. A pokaždé jsou silnější a tvrdší. Když jsme za komunismu nevěděli, jak to vypadá jinde, tak nám stereotypy pomáhaly pohybovat se v životě, byly naším kompasem. Jenže teď, když toho můžeme vědět víc, nemají lidé na nic čas a stereotypy jim nahrazují znalosti.

O Čechách už nemusím nic číst, protože jako Polák vím, že to jsou zbabělci, a hotovo. Víte, proč Ivan Mládek a Jožin z bažin jsou v Polsku tak populární? Lidé tam z nich šílí tak, že to přesahuje všechny meze. Vysvětlil mi to můj kolega Mariusz Surosz z Krakova. Ivan Mládek a jeho kolega v tom videoklipu vypadají tak, jak si Poláci přejí vidět Čechy. Mládkova skupina vypadá jako Švejci nebo Hrabalovy postavičky u piva - jsou směšní a trochu přihlouplí. Splňují tedy „naše polské“ očekávání. U nás se říká: „Bo nie grzechem jest być Czechem.“ Tedy, že za to vy Češi nemůžete, že jste takoví. A tím myslíme nějak handicapování.

Co je potom podle vás moderní národní identita?

Co ji tvoří?

Nemám potuchy. Neztotožňuji se s Polskem jakožto hodnotou, přestože píšu polsky. Nemám v sobě žádné vlastenecké reflexy. Nikdy nevím, jaký fotbalový zápas Polsko hraje, a nikdy v životě jsem se nedíval na Małyszovy skoky na lyžích. Pro mne představují Polsko lidi, které mám rád. Navzdory nedostatku jakéhokoli typického patriotismu mi na Polácích záleží. Proto spolu s kolegy vedu jeden z nejliberálnějších, světonázorově otevřených časopisů - reportážní přílohu ke Gazetě Wyborcze - Duży Format (Velký formát). Jako první v Polsku jsme třeba napsali o „rodinách nové doby“ - homosexuálech, kteří vychovávají děti. Šok pro čtenáře byla zpověď vojáka wehrmachtu, který po 60 letech vyprávěl o varšavském povstání, jenomže z druhé strany. Psali jsme o práci, kterou ženy získávaly za sex v Lepperově Sebeobraně, před měsícem jsme vedli investigativní cyklus Tajný hřích o sexuálním zneužívání chlapců v polské církvi. V talk show Na každé téma jsem v polovině devadesátých let poprvé zval do televize transsexuály, poprvé jsem učil diváky, jak navlékat prezervativ... To je takové moje civilizační poslání pro blaho národa, na kterém mi záleží. Dělán to pro to malé městečko, z něhož pocházím.

Neměl jste nikdy nějaké problémy s autoritami?

Ano, třeba před šestnácti lety otiskla Gazeta Wyborcza můj esej Polský onanismus o tom, jaký mají Poláci po pádu komunismu vztah k takovým tabuizovaným tématům. Sexuální revoluce se u nás totiž kvůli komunismu a katolicismu prakticky nekonala.

Moji šéfové zařadili ten text do nedělního vydání, kamsi mezi esej Czesława Miłosze a rozhovor s Václavem Havlem. Reakce přesáhly veškerá očekávání - lidé vraceli výtisky Gazety do redakce, dříve narozené čtenářky psaly, že si nepřejí číst o onanismu mezi vojáky, když v Katyni zahynulo tolik polských důstojníků, a tehdy vládnoucí katolická strana (ZCHN) zapsala mé jméno do seznamu autorů, které by katolík číst neměl. Vedle mě tam byl na indexu Czesław Miłosz, jeden z největších polských básníků.

Čeho bychom si měli na současném vývoji v Polsku především všimnout?

Český intelektuál, který kdysi sledoval, co mu sdělí Wajda nebo Zanussi, může být dnes zklamán. Ale nezklame ho současné divadlo: Krystian Lupa, Grzegorz Jarzyna a zejména Krzysztof Warlikowski. On obnaží člověka psychicky a fyzicky a zároveň v sobě má něco takového, co měl ve filmech Krzysztof Kieślowski - nachází si cestu ke každému, ve všech zeměpisných šířkách. Doporučuji číst takl Witolda Gombrowicze, i když zemřel před 40 lety. Díky němu se lze přesvědčit, že kultura nevyrostla jen na katolických principech. A co mi vadí? Ze všeho nejvíc náš i můj vlastní konformismus. Znáám spousty lidí, kteří nejsou věřící nebo nevěří nijak moc a církev vůbec k ničemu nepotřebují. Ale chodí do kostela, křtí děti, přestože se jim to nelíbí. Tlak vzorů je silnější. „To bychom přece tatínkovi nemohli udělat!“ říkáme. Trochu jako v Československu vůči komunismu po roce 1970. Abychom měli svatý klid...

Proč se Češi a Poláci dnes tak málo stýkají? A vůbec lidé z postkomunistických zemi?

Byl jsem překvapen, když se mi v roce 2000 v jedné pražské galerii stalo, že si český majitel a jeho ukrajinská prodavačka postavili hlavu, že se mnou budou mluvit anglicky, a ne rusky nebo česky. Zřejmě takhle stále ještě reagujeme na léta komunismu, kdy jsme museli mít takové přátele, jaké nám Sovětský svaz vybral. To se v budoucnu změní. Prozatím si navzájem ničím neimponujeme. Musíme se nasytit Západem. I když přiznávám, že už je v Polsku mnoho mladých lidí, kteří fandí všemu českému. Každé větší polské město teď pořádá festival českých filmů.

Obecně: Je dnes v Evropě - byť potencionálně ohrožena občanská svoboda?

Dokud nebudou moci muslimky sedět ve škole s šátky na hlavě, je ohrožena. Dokud všechny země neschválí partnerské svazky občanů stejného pohlaví, je ohrožena. Dokud budou moci média porušovat lidskou důstojnost a soukromí, je ohrožena.

Ještě zpátky k tématu hrdinství. Potřebujeme ho vůbec k životu? A jaké?

Potřebujeme odvahu. V Polsku je dnes třeba hodně odvahy přiznat se k homosexualitě, a to jak veřejně, tak soukromě. Anebo k ateismu. pro mé rodiče se prohlášení „jsem ateista“ rovná přiznání „mám HIV“. Moje matka říká, že kdybych se například veřejně přiznal, že nevěřím v Boha, znamenalo by to, že ji před celým Polskem znemožním jako matku. A přiznat se, že člověk není vlastenec? Hrůza! Co znamená být dnes hrdinou v Česku, to nevím. Ale zajímá mě to. Pokud to vědí čtenáři Respektu, pak čekám na dopisy, rád o tom pak napíšu. Je možno mi psát na mou webovou stránku www.mariuszszczygiel.com.pl. Je tam oddělení pro Čechy. .